

บทที่ 4

วิธีการสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยแก่ชาวเขา

ความนำ

วิธีการสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยมีหลายวิธี ซึ่งแต่ละวิธีจะต้องใช้เวลาและโอกาสอันเหมาะสม ที่เรียกว่า “กลวิธี” หรือ “อุบาย” นั่นเอง ดังนั้น การสร้างจิตสำนึกจึงต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อม อุปนิสัย และลัทธิการนับถือดั้งเดิมของชุมชนเหล่านั้นด้วย เพราะการสร้างจิตสำนึกตามธรรมชาติก็เป็นสิ่งที่ยากและละเอียดอ่อน การที่บุคคลหรือองค์กรใดๆ จะเปลี่ยนบุคคลหรือกลุ่มชนอื่นให้เกิดความเชื่อ ยอมรับ และนับถือปฏิบัติตามในสิ่งใดๆ นั้น ต้องอาศัยเวลาพยายามสร้างความเข้าใจกันให้เกิดขึ้นทั้งสองฝ่าย อย่างมีเหตุผล เห็นคุณค่าเกิดความสุขใจ และเกิดประโยชน์เกื้อกูล อนุเคราะห์ซึ่งกันและกัน จึงบันดาลให้กิจกรรมนั้นๆ บรรลุวัตถุประสงค์ได้

พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต) : (2544 , ในหนังสือพระพุทธศาสนา พัฒนาค้นและสังคม หน้า 9 - 10) ให้ความเห็นว่า โดยธรรมชาติ มนุษย์เป็นสัตว์ที่ สามารถจะฝึกอบรมแนะนำชี้แจงว่า อะไรควรทำ ไม่ควรทำ อะไรคือความดี อะไรคือความชั่ว ได้ ดังนั้น มนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นคนชาติใด เผ่าพันธุ์ใด นับถือลัทธิหรือศาสนาใด มีวัฒนธรรมอย่างไรก็ตาม นับว่าเป็นมนุษยชาติร่วมโลก ย่อมต้องการการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเดิม ต้องการความสุขความเจริญเป็นพื้นฐานทั้งนั้น ในส่วนของประเทศไทย ก็มีชนชาติที่อาศัยอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ หลายเผ่าพันธุ์ อาศัยอยู่มานานเป็นชาวพื้นเมืองในถิ่นเดิมก็มี เป็นเผ่าที่อพยพมาเพราะสาเหตุต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วก็มี ตามประวัติศาสตร์ ประเทศไทย รอดพ้นจากการถูกล่าอาณานิคม ไม่ตกเป็นเมืองขึ้นของมหาประเทศทางตะวันตก เช่น อังกฤษ และฝรั่งเศส เป็นต้น สมัยหนึ่ง ประเทศไทยถูกภัยจากลัทธิการเมืองที่เป็นอันตรายต่อโลก สร้างความวุ่นวาย เกิดสงครามในท้องถิ่นที่ล่อแหลมเช่นชายแดน และดินแดนที่กั้นดารเป็นต้น แต่ด้วยศักยภาพของคนไทย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำที่มองเห็นการณ์ไกล รวมทั้งมีข้าราชการและพลเมืองช่วยกันสนับสนุน หาวิธีการที่เหมาะสม จนสามารถนำพาประเทศให้อยู่รอดปลอดภัย มีสันติสุข มีอิสรภาพ เป็นดินแดนที่น่าอยู่อาศัย เพื่อการทำมาค้าขาย การดำรงชีพ ปรากฏว่ามีชนเผ่าต่างๆ ได้อพยพเลื่อนไหลมาพำนักอยู่ในประเทศไทย พึ่งพระบรมโพธิสมภารพระเจ้าแผ่นดินไทยตามยุคสมัย คนไทยเองส่วนใหญ่ก็ภูมิใจในความเป็นไทย ขณะที่ชาวเขาที่อาศัยตามพื้นที่สูงและตามตะเข็บชายแดน แม้บางครั้งจะรู้สึกแปลกแยกไป

เพราะเชื้อชาติที่ต่างกัน แต่เมื่อมาเกิดและอาศัยแผ่นดินไทย ส่วนหนึ่งก็มีความคิดว่า พวกตนก็เป็นคนไทยด้วย ถึงจะไม่เป็นไทยสมบูรณ์ โดยเชื้อชาติ และวัฒนธรรมก็ตาม

ตามธรรมชาติของมนุษย์ผู้ประเสริฐ ใครก็ตาม แม้จะต่างลัทธิ เชื้อชาติ และศาสนา หากไปอาศัยในดินแดนใด ก็ควรที่จะมีจิตสำนึก รักดินแดนที่อาศัย กตัญญูต่อแผ่นดิน จึงจะถือว่าเป็นความงามและความสามัคคีอันจะประสานใจให้เกิดการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ผู้วิจัยเห็นว่า ประเทศไทยเป็นดินแดนที่มีคนจากหลายเชื้อชาติ ต่างลัทธิศาสนา ต่างภาษาและวัฒนธรรมเข้ามาอาศัยอยู่ประกอบอาชีพ ทำมาหากิน ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร ได้ที่อยู่อาศัย ที่ประกอบอาชีพ ได้ความสุข ได้อิสระ และได้ทุกสิ่งทุกอย่างที่ตนเองปรารถนา ในทางที่สุจริต ควรที่ชนเหล่านั้น จะหวงแหนต่อผืนแผ่นดินไทย เคารพอธิปไตยของชาติไทย และมีจิตใจเป็น “ไท” อิสระจากอคติทางเชื้อชาติและศาสนา ประการสำคัญที่จะต้องมิจิตสำนึกในความเป็นคนไทย ซึ่งความเป็นไทยมีคุณลักษณะที่โดดเด่น คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูกตเวที ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่ชาวไทย ได้ยึดถือนำมาประพฤติปฏิบัติ และถือเป็นหลักธรรมประจำชาติไทยมาโดยตลอด การอยู่ร่วมกันจึงจะมีความสุข

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ประเทศไทย ประกอบไปด้วยชนหลายเผ่าพันธุ์ อาศัยอยู่ร่วมกันบนผืนแผ่นดินไทย สร้างวัฒนธรรมประเพณีแบบไทยร่วมกัน นับถือลัทธิศาสนาคล้ายคลึงกัน ไม่เบียดเบียนกัน สร้างความสมัครสมาน สามัคคีอันดีงามร่วมกัน รักในความเป็นชาติไทยร่วมกัน สร้างความสงบสันติสุขให้เกิดขึ้นในประเทศไทยร่วมกัน สิ่งดังกล่าวนี้ ได้หล่อหลอม จัดเกลাজิตใจของชาวไทย ให้ยึดถือมั่นนำมาประพฤติปฏิบัติอย่างมั่นคงตลอดมา มาตั้งแต่สมัยโบราณ ด้วยพระบารมีของพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ที่เป็นผู้นำการสร้างชาติไทย และทรงปกครองประเทศ ด้วยหลัก “ทศพิธราชธรรม” ทำให้ไพร่ฟ้า ประชาชน ข้าแผ่นดิน พสกนิกรทุกหมู่เหล่าของพระองค์อยู่เย็นเป็นสุขเรื่อยมา

4.1 พระพุทธศาสนากับชนชาติไทย

ชนชาติไทย นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาโดยตลอดตั้งแต่สมัยโบราณ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมจิตใจให้คนไทย เป็นผู้มีความเมตตา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเกื้อหนุนจุนเจือกันและกัน มีความรักสมานสามัคคี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คนไทยทุกคนจึงได้ชื่อว่า “เป็นผู้มีจิตใจงาม” ผู้ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย จึงไม่มีความกังวลใจในสิ่งต่างๆที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง อยู่อย่างสบายใจ เพราะคนไทยเป็นผู้รักความสงบ รักอิสรภาพ ไม่ทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน มีคำกล่าวขานกันในหมู่ชาวต่างชาติว่า “ชาติไทยรักอิสระ รักสงบ พวกเขายากจะมาอยู่และตายในเมืองไทย” พุทธทาส ภิกขุ (พุทธทาส . 2533) ได้กล่าวไว้

ในหนังสือ **ไครนำพระพุทธศาสนามาให้เรา** ว่า “พระพุทธศาสนาได้สร้างความเป็นไทย ให้แก่มนุษยชาติ คือให้พ้นจากความเป็นทาสของกิเลส มาสู่ความเป็นไทย หมายความว่า เป็นอิสระภาพต่อความโลภ โกรธ หลง ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน ให้พ้นจากความทุกข์ ไม่กดขี่ข่มเหงใคร ไม่เอาโรคเอาเปรียบคนอื่น ๆ ซึ่งเป็นมนุษย์ด้วยกัน การนับถือพระพุทธศาสนาจึงได้เป็นไทย คือเป็นอิสระถึงที่สุด แต่ถ้านับถือศาสนาอื่น ๆ ก็จะต้องตกเป็นทาสของพระผู้เป็นเจ้า จึงไม่มีอิสระใด ๆ ทั้งสิ้น”

ชาวเขาเป็นชนเผ่า ที่อาศัยอยู่และประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่ง บนพื้นที่สูงหรือบนภูเขา หรือ ตามแนวตะเข็บชายแดนของประเทศไทยมาเป็นเวลาช้านาน โดยหลักทั่วไป ก็ถือว่าพวกชาวเขาเหล่านั้นเป็น “คนไทย” แม้จะต่างเชื้อชาติ แต่เพราะมาอาศัยลงหลักปักฐานทำมาหากินอยู่บนผืนแผ่นดินไทย อาศัยร่มเงาพระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ไทย สมัยก่อนทางราชการไม่เห็นความสำคัญของชาวเขาเหล่านี้ แถมยังปฏิบัติต่อชาวเขา เช่นเดียวกับที่เคยปฏิบัติต่อคนไทยเชื้อสายอื่นที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ ปัจจุบันพื้นที่ทุกส่วนของประเทศไทยรวมทั้งพื้นที่ของชาวเขาด้วยก็ได้รับการพัฒนาจากภาครัฐในหลาย ด้าน เช่น ด้าน การเกษตร การศึกษา การสาธารณสุข และด้านสาธารณูปโภค เป็นต้น

ชาวเขาส่วนใหญ่จะได้รับสัญชาติเป็นคนไทย มีวิถีชีวิตอย่างคนไทยพื้นราบ กาลผ่านไปวัฒนธรรมประเพณีของชาวเขาก็ได้ผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมประเพณีไทยพื้นราบทีละเล็กละน้อย จนเหลือความต่างไม่มาก เพราะการคมนาคมและการติดต่อสื่อสารสะดวกสบาย

ในปัจจุบัน จะเห็นการพัฒนานอกจากด้านปัจจัยภายนอกแล้ว รัฐได้ส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อชาวเขาเป็นพิเศษ ชาวเขาส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในระดับพื้นฐาน และให้โอกาสชาวเขาได้เข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา วิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ จำนวนมาก เมื่อพวกเขาสำเร็จการศึกษา หลายคนกลับไปประกอบอาชีพส่วนตัว เป็นพลเมืองดีที่มีคุณภาพ บางคนประกอบธุรกิจต่าง ๆ ในเมือง บางคนสามารถสอบเข้ารับบรรจุเป็นข้าราชการในตำแหน่งต่าง ๆ เช่น ครู ตำรวจ ทหาร แพทย์ ผู้ประกาศข่าวทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ ข้าราชการฝ่ายปกครอง ข้าราชการส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นสมาชิกองค์กรต่าง ๆ เช่น อบต. อบจ. สท. และ ส.ส. เป็นต้น นับได้ว่าชาวเขาได้รับการพัฒนา ไม่ด้อยไปกว่าโอกาสที่คนไทยโดยทั่วไปจะพึงได้รับ แทบจะกล่าวได้ว่าไม่มีความเป็น “ชาวเขา” เหลืออยู่ในประเทศไทย แต่จะมีกลุ่มที่เรียกว่า “ชาวไทยภูเขา” ขึ้นมา แทน ตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้ เพื่อมิให้เกิดความรู้สึกแบ่งแยกทางชาติพันธุ์ เพราะเมื่ออยู่ในประเทศไทย ทุกคนต้องเป็นคนไทยเท่ากัน

เมื่อถือว่า “ทุกคนเป็นคนไทย” เช่นนี้ คนไทยทุกคนจะต้องประพฤติปฏิบัติตนอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ อยู่ภายใต้กฎหมายไทย เคารพเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อัน

เป็นสถาบันสูงสุดของประเทศ สายชล สัตยานุรักษ์ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2544, หน้า 2 - 5) กล่าวไว้ในหนังสือ “ความเปลี่ยนแปลงในการสร้างชาติไทยและความเป็นไทย” ว่า “ชาติไทย หมายถึงคนไทยทั้งหมด จำต้องมีความเป็นคนไทยเป็นหลักหมาย หรือเป็นอุดมคติให้ยึดถือร่วมกัน เมื่อสร้างชาติไทยแล้วจะต้องสร้างความเป็นไทยด้วย เพื่อให้คนไทยหมายรู้ว่า ตนเองเป็นใคร มาจากไหน จะอยู่กันอย่างไร เพื่อให้ชาติได้บรรลุจุดหมายอันพึงปรารถนา บริบทนั้นหมายถึง ความเป็นไทย ทางศิลป วัฒนธรรมประเพณีและภาษา องค์ประกอบอันสำคัญในการสร้างจิตสำนึกในความเป็นไทย นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ยังมีองค์ประกอบอีกหลายประการ ได้แก่ ต้องถือชาติเป็นสำคัญที่สุด ขอให้ทุกคนรักชาติของตนให้มาก ๆ ชาติคือแผ่นดินของเรา เป็นสิ่งที่พวกเราทุกคน จะต้องสงวนรักษาไว้ยิ่งกว่าชีวิต เพราะถ้าไม่มีชาติแล้ว ศาสนาพุทธก็อยู่ไม่ได้ พวกเราจะต้องมั่นคงในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ ต้องเคารพบูชาในรัฐธรรมนูญ ในพระมหากษัตริย์ และไม่เป็นผู้ก่อการร้าย เป็นผู้มีอิทธิพล และหรือไม่ประกอบอาชีพไปในทางที่ทุจริต อันเป็นการบ่อนทำลายแก่ประเทศชาติบ้านเมืองให้ตกต่ำ”

การสร้างจิตสำนึกความเป็นคนไทย ในภาครัฐ ด้วยการพัฒนาความเจริญทั้งทางด้านกายภาพภายนอก คือ ความเจริญด้านการคมนาคม ความเจริญด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การสาธารณสุข เป็นต้น ด้วยให้เขาตระหนักว่า ที่เขาได้รับการพัฒนาจากรัฐ เพราะพวกเขาเป็นคนไทย เพื่อให้ เขาต้องได้รับความสุขสบาย อยู่ดี กินดี มีสุข ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ อันตรายต่าง ๆ เมื่อประชาชนคนไทย มีเศรษฐกิจและการครองชีพดีขึ้น ความสงบ สันติสุข และความสามัคคีกัน ก็ย่อมจะเกิดขึ้น อาชญากรรมต่าง ๆ ก็จะหมดไป เป็นการพัฒนานั่นที่ปากท้อง เศรษฐกิจเป็นกรณีเร่งด่วน ก็สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในเรื่องของเศรษฐกิจ ที่กล่าวว่า “ถ้าผู้ปกครองประเทศ จัดการเรื่องของเศรษฐกิจแก่ประชาชนผู้อยู่ได้ปกครองให้ดี คือ ไม่ให้ได้รับความเดือดร้อนในเรื่องการครองชีพที่ดี การประกอบอาชีพที่ดี การศึกษาก็ดี และด้านอุปโภค สาธารณูปโภค ก็ดี ให้อยู่ในเกณฑ์พอดี พอเหมาะ พอควร โจรผู้ร้ายก็จะไม่มี และทางรัฐก็ไม่จำเป็นต้องตั้งงบประมาณเอาไว้เพื่อไว้การปราบโจรผู้ร้ายให้สิ้นเปลือง” ในกฎพันตสูตร (ที.สิ. 9/145-151) พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “ปัญหาทุกอย่างย่อมแก้ไขได้ด้วยปัญญา” ถ้าจะให้ประชาชนรักถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของตนให้มาก ๆ ด้วยให้การอยู่ดีมีสุข และไม่ประทุษร้ายเบียดเบียนกัน โจรผู้ร้ายก็ไม่มี ควรต้องแก้ไขด้วยหลักธรรม 6 ประการคือ

1. ให้รัฐบาลจัดการเรื่องเศรษฐกิจแก่ประชาชนให้ดี
2. ให้รัฐบาลให้เงินทุนสนับสนุนแก่พ่อค้าแม่ค้าและประชาชนที่มีความซื่อสัตย์

สุจริต และขยันขันแข็งในการค้าขายอย่างเพียงพอ

3. ให้รัฐบาลแจกพันธุ์พืชผักผลไม้ที่ดี แก่เกษตรกรในชนบทไว้ปลูก โดยทั่วถึงและเพียงพอ

4. ให้รัฐบาลจ่ายค่าครองชีพ สวัสดิการ และค่าจ้างให้แก่ข้าราชการตามความเหมาะสมแก่ฐานะของตนเองพอเหมาะพอควร โดยไม่ให้เดือดร้อน

5. ให้รัฐบาลส่งเสริมการศึกษาแก่เยาวชนของชาติ โดยทั่วถึงกันทุกหมู่เหล่า

6. ให้รัฐบาลนำประชาชนทุกหมู่เหล่าสมาทานศีล 5 เป็นประจำอย่าได้ขาด

หลักการ 6 ประการดังกล่าว เป็นหลักการอันสำคัญยิ่ง ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ประชาชนโดยทั่ว ๆ ไป และเป็นผลให้ประเทศชาติบ้านเมืองมีแต่ความสงบสุข มีความเจริญ และมีการพัฒนาซึ่งตรงกับแนวความคิดของจ่านึก ทองประเสริฐ (จ่านึก ทองประเสริฐ, 2520, หน้า 98-99) ที่ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง” ว่า การแก้ปัญหาทางสังคมและการเมือง โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์เข้ากับสังคมและการเมือง จะเป็นเหตุปัจจัยให้สังคมและประชากรของประเทศชาติ มีความสงบ ร่มเย็น เป็นสุข ทั้งเป็นการช่วยลดช่องว่างของสังคมได้อีกด้วย

4.2 พระพุทธศาสนากับการสร้างจิตสำนึกความเป็นไทย

กลวิธีสร้างจิตสำนึกความเป็นคนไทย ด้านปัจจัยภายใน คือ การพัฒนาจิตใจตามหลักพระพุทธศาสนา อาศัยพระธรรมจาริกเป็นสื่อในการนำหลักธรรมเข้าไปเผยแผ่ ภาครัฐสร้างความเจริญทางกาย ส่วนภาคพระสงฆ์สร้างความเจริญทางจิตด้วยหลักธรรม เป็นการพัฒนาคนได้ครบทั้งด้านร่างกายและจิตใจ จึงเกิดแนวนโยบายการเมืองควบคู่ไปกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นคนไทย เพื่อให้หวังผลสำเร็จได้ จึงควรจัดการพัฒนาให้ดำเนินการควบคู่กันไป ดังงานเขียนของ สุมิตร ปิติพัฒน์ (สุมิตร ปิติพัฒน์, 2544, หน้า 2 - 3) เรื่อง “ความเป็นคนไทย” ว่า

“คนที่เกิดในประเทศไทยหรืออาศัยอยู่ในประเทศไทย ย่อมเป็นคนไทย แต่มีชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ที่อาศัยและเกิดอยู่ในประเทศไทยมาแล้วเป็นเวลานาน แต่ยังไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นคนไทย เช่นเดียวกับประชากรในทางภาคเหนือและภาคอีสานในอดีต ก็มักถูกเรียกว่าเป็นพวกลาว แม้ว่าจะพูดภาษาไทย เขียนภาษาไทยได้ และนับถือศาสนาพุทธเหมือนกันกับคนไทยในทางภาคกลางก็ตาม จนกระทั่งถึงสมัยหลังการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ความแตกต่างจึงได้ค่อย ๆ ลดลงไป โดยแนวนโยบายทางการเมือง ที่ได้เน้นให้ราษฎรและบ้านเมืองมีความมั่นคง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประชากรในทางภาคเหนือและภาคอีสาน ตลอดจนพวกชาวเขาจึงได้รับการยอมรับให้

เป็นคนไทยในเวลาต่อมา โดยเฉพาะชาวเขานั้นทางรัฐบาลไทยได้อนุญาตให้ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ สามารถขอสัญชาติไทยได้ ถ้าหากมีคุณสมบัติต่าง ๆ ครบถ้วนตามกฎหมายที่ทางราชการได้กำหนดไว้”

พระพุทธศาสนา มีส่วนสำคัญยิ่งในการช่วยสร้างชาติ หรือสร้างความมั่นคงให้กับประเทศ ตลอดจนการรวมชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้ามาร่วมกันในการสร้างชาติ สวัสดิ์ เหมกปสิทธิ (สวัสดิ์ เหมกปสิทธิ. 2541 , หน้า 76 – 77) กล่าวในเรื่อง “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย”ว่า “ชนชาติไทยรวมทั้งชาวเขาบางเผ่า คือ เข่า ข่า กุลา กะเหรี่ยง และละว้า ได้นับถือพระพุทธศาสนาด้วยอิทธิพลจากจีนแล้ว แต่ยังไม่เป็นที่แพร่หลายขยายกว้างออกไป มีการนับถืออยู่แต่ในวงแคบเท่านั้น เมื่อชนเผ่าไทยได้รวมตัวกันตั้งเป็นอาณาจักรได้แล้ว หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงซึมซับอยู่ในจิตใจของคนไทยตลอดมา”

ตามประวัติศาสตร์ การอพยพชาวเขานานใหญ่เกิดขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2488 ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงใหม่ๆ มีชาวเขาเผ่าต่าง ๆ อพยพเข้าสู่ประเทศไทยในดินแดนตอนเหนือเป็นจำนวนมาก เมื่อเกิดโครงการพัฒนาชาวเขาทั้งภาครัฐและศาสนาร่วมมือกัน ในปี พ.ศ. 2508 พระธรรมจาริกในโครงการฯ ได้เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขา นับแต่นั้นต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน(2549) ชาวเขาก็ได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา ยอมรับว่าตนเองก็เป็นคนไทย สอดคล้องกับหนังสือ “ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ” ของพระธรรมปิฎก (พระธรรมปิฎก. (ป.อ. ปยุตโต. : 2539 , หน้า 48 - 58) ที่กล่าวว่า “พระพุทธศาสนามีส่วนช่วยในการสร้างชาติหรือสร้างความมั่นคงให้กับประเทศอย่างมาก เพราะคนไทยส่วนใหญ่ นับถือพระพุทธศาสนา มาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรม ประเพณี และการประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น”

ในปัจจุบัน ชาวเขาที่ได้นับถือพระพุทธศาสนา ประกาศตนเป็นพุทธมามกะ ได้นำบุตรหลาน และญาติพี่น้อง มารับการบรรพชาเป็นสามเณรและอุปสมบทเป็นพระภิกษุจำนวนมาก บรรพชิตชาวเขาเหล่านี้ ได้ศึกษาเล่าเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่ศาสนา ประเวศ วะสี (ประเวศ วะสี.2547) ในหนังสือชื่อ “ยุทธศาสตร์พระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศไทย” กล่าวว่า “การศึกษาของพระสงฆ์เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา การบวชเพื่อมาเรียน การเรียนรู้ของพระสงฆ์ไทยก็จะเป็พื้นฐานอันมั่นคงของพระพุทธศาสนาต่อไป” และได้สอดคล้องกับงาน วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม กรณีศึกษาวัดศรีโสดา ของ พิลิณัฐ โคตรสุโพธิ์ (พิลิณัฐ โคตรสุโพธิ์. 2546 , หน้า 2 - 4) ที่ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

“ การดำเนินงานของโครงการพระธรรมจาริก มีส่วนช่วยส่งเสริมสร้างศรัทธาปสาทะแก่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในทางภาคเหนือของประเทศไทย ให้เข้าใจในพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น จึงทำให้

ชาวเขาทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะเป็นจำนวนมาก และเป็นศาสนทายาทสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มั่นคงยั่งยืนตลอดไป ด้านการจัดการศึกษาได้จัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรชาวเขาที่มามบวชเรียนที่ วัดศรีโสดา ในระดับชั้นต่าง ๆ ทั้งสายสามัญศึกษา และสายพระปริยัติธรรมเป็นจำนวนมาก”

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลปรินายก (สมเด็จพระญาณสังวรฯ : 2547 , หน้า 60 – 61) ทรงตรัสว่า “พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเพื่อจิตใจโดยแท้ เป็นศาสนาที่ทะนุถนอมจิตใจเป็นอย่างยิ่ง มุ่งพิทักษ์รักษาใจ พระพุทธเจ้าเป็นศาสดาเอกองค์เดียวในโลก รู้จักโลกอย่างแจ่มแจ้งทุกแง่ทุกมุมในการสอนศาสนา พระพุทธองค์ทรงสอนศาสนาตามเหตุตามผล ที่ได้ทรงตรัสรู้แจ้งนั้น พระองค์ทรงสอนให้ทุกคนดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผลเช่น คนที่ครองชีวิตอย่างคฤหัสถ์ก็ให้ดำเนินชีวิตแบบคฤหัสถ์สมเหตุสมผลจริง ๆ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาธรรมชาติ เป็นศาสนาวิทยาศาสตร์ เป็นศาสนาสากลของโลก ที่ทุกคนสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ปรับใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและผู้อื่นได้เสมอ”

ในคำถาม – ตอบ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ของสำนักงานส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ (สำนักงานส่งเสริมฯ . 2539) ก็ย้าว่า “พระพุทธศาสนาสรรเสริญบุคคลที่มีความกตัญญูต่อบุคคลที่เป็นอย่างยิ่ง บุคคลใดกตัญญูรู้คุณและกตเวที แล้วตอบแทนพระคุณของท่านที่เคยได้ให้การอุปการะมาก่อนอาทิเช่น บิดามารดา ครูอาจารย์ ท่านผู้มีพระคุณ ตลอดจนแผ่นดินที่เกื้ออาศัยอยู่ด้วยความสันติสุข ผู้มีความกตัญญูต่อบุคคลที่นั่น พระพุทธศาสนาสรรเสริญว่า เป็นบุคคลที่มีคุณค่าและหาได้ยากในโลก”

คำสอนนี้ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีธรรมและความสนิทสนมกลมเกลียวในหมู่คณะ สร้างสันติสุขแก่สังคมและประเทศชาติได้อย่างมาก ในเมื่อพระพุทธศาสนาได้เข้ามามีบทบาทและมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตประจำวันของชาวเขา โดยเฉพาะในด้านการศึกษา จึงมีความสำคัญและมีการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตของพวกเขามีขึ้นน้อย สอดคล้องกับเหตุผลที่ กุสุมา ชัยวินิตย์ (กุสุมา ชัยวินิตย์ : 2531 , หน้า 1 - 3) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ศาสนากับชาวบ้านในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน ปริญญาานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคามว่า

“วิถีชีวิตมนุษย์ล้วนกำหนดด้วยปัจจัยหลายอย่าง ที่ส่งผลให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในแต่ละสังคมได้ ศาสนาเป็นปัจจัยอันสำคัญยิ่ง ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและปรากฏการณ์ทางสังคมของมนุษย์อยู่เสมอ เมื่อมนุษย์รวมกลุ่มกันเป็นสังคมในยุคแรก ๆ คือการสังคม การล่าสัตว์ สิ่งที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคือศาสนานั้น เป็นลักษณะความเชื่อที่เกี่ยวกับ

วิญญาณนิยม (Animism) เชื่อในอำนาจของผีสาร นางไม้ และเทวดาว่า เป็นสิ่งที่อยู่เหนือมนุษย์และธรรมชาติ”

และสมดังที่ พระยาอนุมานราชชน กล่าวไว้ในหนังสือ เมืองสวรรค์และผีสารเทวดา (พระยาอนุมานราชชน. 2515) ว่า “มนุษย์นับถือผี มีความเกรงกลัวผี และยึดถือผีว่าเป็นสรวงที่พึง ไม่ว่าภาษาไหน ๆ ก็ตาม และชาติไหน ๆ ก็ตามในโลก ภายหลังบางชาติมีความเจริญขึ้น การนับถือแบบเดิม ๆ ก็ยังมีอยู่ แต่เปลี่ยนชื่อเปลี่ยนรูปไปตามความเห็นที่ประณีตขึ้น เมื่อมองแต่ผิวเผินก็เห็นเป็นความเจริญ ผิดกับความเชื่อถือของชนชาติหรือคนในท้องถิ่นที่ยังล้าหลังอยู่ ที่แท้จริงก็ต่างแต่เพียงผิวหนังหรือเพียงหยาบและประณีตเท่านั้น ส่วนสาระการนับถือและความเชื่อยังคงเหมือนกัน”

ความเชื่อเกี่ยวกับภูต ผี วิญญาณ ในสังคมของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในประเทศไทย มีมาช้านาน มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของเขาเป็นอย่างยิ่ง มีผลกระทบต่อภาวะทางสังคมและจิตวิทยาเป็นอย่างมาก เพราะภาวะทางสังคมของมนุษย์นั้น ขึ้นอยู่กับภาวะทางจิตใจเป็นประการสำคัญ เมื่อจิตใจยึดติดและยึดมั่นในสิ่งใดแล้ว ก็ย่อมจะให้สิ่งนั้นมีอิทธิพลเหนือจิตใจของตนเองอยู่ตลอดเวลา

ในเมื่อชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในประเทศไทย ได้รับเอาความเชื่อและอิทธิพลทางศาสนาเข้ามา โดยการประกาศและเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้า โดยคณะพระธรรมจาริกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 เป็นต้นมานั้น แม้ว่าความเชื่อตามแนวความคิดดั้งเดิมก็ยังไม่ถูกทอดทิ้งไปหมด การยึดมั่นในคตินิยมของบรรพบุรุษ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีเดิมและความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โชคลางของขลังอันเป็นไสยศาสตร์ที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ก็ยังมีอยู่ เมื่อบรรพบุรุษยึดมั่นต่อการนับถือ ผีตลอดจนสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติต่าง ๆ คนรุ่นหลังก็ยังยึดถือสืบต่อ ๆ มา ซึ่งมีความแตกต่างจากคำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น แต่พวกเขาก็เปิดใจยอมรับหลักธรรม หลักปฏิบัติที่มีเหตุผลมากขึ้น เป็นที่ยอมรับกันในหมู่ผู้มีความรู้มากขึ้น นับเป็นความฉลาดที่คงอนุรักษ์ความเชื่อเดิมปรับเปลี่ยนให้เข้ากับหลักพุทธศาสนาได้อย่างไม่ผิดเพี้ยนมากไปนัก

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญต่อการสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยอย่างมั่นคงถาวร และยั่งยืนคือ “ความกตัญญูกตเวที” สุพัฒน์ ชุมช่วย (สุพัฒน์ ชุมช่วย : 2547) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ธรรมาธิปไตย” ว่า “คนไทยทุกคนในยุคนี้ ต้องควรมีจิตสำนึกความเป็นไทย และมีจิตสำนึกถึงความศรัทธา ความชาญฉลาด และความเสียสละของพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ที่ได้ทรงปลุกฝังพสกนิกรชาวไทย ให้ได้รับความปลอดภัย มีความร่มเย็นเป็นสุข และเสถียรภาพเสรีภาพ อิสระภาพ トラบเท่าจนทุกวันนี้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชาวเขาทุกเผ่าทุกคน มีความคิด และแสดงความเคารพต่อแผ่นดินไทย และแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อผืนแผ่นดินไทย ที่ตนอาศัยอยู่ อาศัยเกิด ประกอบสัมมาชีพ และอาศัยตายในที่สุต”

เช่นเดียวกันกับอัสวพาหุ (อัสวพาหุ : 2528) กล่าวไว้ในหนังสือ “พวกยิวแห่งบูรพาทิศ และเมืองไทยงตื้นเถล” ว่า “พวกเราคนหนึ่งเป็นส่วนหนึ่งแห่งชาติไทยและคนไทยอื่นไม่ว่า บรรดาศักดิ์ชั้นใด ตระกูลใด ไม่เลือกกว่ามีความรู้ดีหรือไม่มีความรู้ ล้วนแล้วแต่เป็นส่วนหนึ่ง ๆ แห่งชาติไทยเดียวกันกับท่านเหมือนกัน เพราะฉะนั้นไม่ว่าประโยชน์สิ่งใดซึ่งท่านจะนำมาให้แก่คนไทยได้ ก็เท่ากับนำประโยชน์นั้นมาให้แก่ตัวท่านเองเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งเช่นเดียวกัน หรืออีกนัยหนึ่งถ้าท่านตั้งใจให้ร้ายแก่ไทยคนใดหรือไทยหมู่ใดแล้ว ท่านก็เท่ากับทำร้ายแก่ส่วนหนึ่งแห่งชาติ ซึ่งท่านเองก็เป็นส่วนหนึ่งเหมือนกัน”

ประการสำคัญที่อัสวพาหุ(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6) พระองค์ทรงตรัสอีกว่า “การพยายามที่จะรักษาความดำรงอยู่แห่งชาติไว้ด้วยดี ก็คือรัฐบาลจำเป็นต้องใช้จ่ายใช้สอยเงินเป็นจำนวนมาก และมีความจำเป็นที่จะต้องเก็บภาษีเงินได้จากท่าน เพื่อนำมาทำนุบำรุงประเทศชาติของเราให้มีความเจริญรุ่งเรืองและมีความเข้มแข็ง ข้อที่ว่าคนไทยเรานั้น ความซื่อไม่เป็นความจริงเลย ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วย เราไม่จนเลย เพราะว่าธรรมชาติ ให้ความสมบูรณ์แก่เรามาก พวกเราไม่แร้นแค้นเลย จึงสรุปความว่า พวกเราไม่จน แต่คนไทยเราโดยส่วนมากพอใจในสิ่งที่มืออยู่แล้ว ทำงานหาเงินพอซื้อหาปัจจัยสี่ เพื่อเลี้ยงชีพเท่านั้น เพราะพวกเราไม่มีความโลภมาก การเสียภาษีอากรให้แก่รัฐบาลนั้น เป็นหน้าที่อันสำคัญยิ่งอันหนึ่งของความเป็นชาติไทย”

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (อั้งแล้ว) ทรงตรัสว่า “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามุ่งพิทักษ์รักษาจิตใจให้ห่างไกลจากสิ่งเศร้าหมองทั้งปวง อันจักเป็นบ่อเกิดแต่ความโลภ ความโกรธ และความหลง ถ้าศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้รู้จริง ก็จะเห็นพระพุทธเจ้าว่า ทรงมีพระหฤทัยละเอียดอ่อน และสูงส่งเหนือผู้อื่นทั้งปวง ความอ่อนโยน ความประณีต แห่งพระหฤทัยทำให้ทรงเอื้ออาทรถึงจิตใจสัตว์โลกทั้งหลาย ทรงแสดงความทะนุถนอมห่วงใยสัตว์น้อยใหญ่ ไว้แจ้งชัดสารพัดที่ทรงตรัสรู้อันจักเป็นวิธีปกป้องจิตใจของสัตว์โลก สมเด็จพระบรมศาสดาทรงพระมหากรุณาพร่ำสอนชี้แจงแสดงธรรมตลอดพระชนม์ชีพที่บริบูรณ์บริสุทธิ ผ่องแผ้ว เช่นนี้แล้ว ควรที่พุทธศาสนิกชนทุกถ้วนหน้า จะตั้งใจสนองพระมหากรุณาคุณเต็มสติปัญญา ความสามารถ ปฏิบัติตามที่ทรงสั่งสอน เอื้ออาทรต่อเพื่อนร่วมทุกข์ ร่วมสุขทั้งหลาย ด้วยการแนะนำบอกเล่าให้รู้จัก ให้เข้าใจว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นทรงยิ่งใหญ่ด้วยพระมหากรุณา จึงทรงมอบพระปัญญาให้เรา จนถึงสามารถทรงยังได้บังเกิดพระพุทธศาสนาขึ้นได้

การศึกษาพระพุทธศาสนา ในฐานะที่เป็นองค์ความรู้หรือเป็นเรื่องวิชาการ และการศึกษาพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นแหล่งกลางอันสำคัญแห่งหนึ่งแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ พระพุทธองค์ทรงสอนมนุษย์ให้ประพฤติปฏิบัติด้วยตนเองทุกสิ่งทุกอย่างจึงจะประสบผลสำเร็จ พระพุทธองค์ทรงปฏิเสธในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่คอยดลบันดาลให้ตามที่ตนอ้อนวอนนั้น

ซึ่งตรงกับแนวความคิดของประเวศ วะสี (อ้างแล้ว) ที่กล่าวว่า ยุทธศาสตร์พระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศไทย ถ้าประเทศไทยมีพระอรหันต์มาก ๆ จะเป็นพลังแห่งความร่มเย็น เป็นสุข ทั้งของไทยและของโลก ความเข้าใจในหลักธรรมที่ถูกต้อง จะเป็นหลักยึดให้องค์ประกอบอื่น ๆ เข้ารูปเข้ารอยไม่ผิดเพี้ยนไป การรับคนเข้ามาบวช เป็นประตูเข้ามาสู่ความเป็นพระสงฆ์สาวกขุมตรู ผู้รื้อโลงพระศาสนาในเรื่องของการศึกษาของพระสงฆ์นั้น เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง”

จันทน์ ทองประเสริฐ (อ้างแล้ว) ก็ได้กล่าวถึงเรื่องนี้เช่นกันว่า ปัญหาทางสังคมและการเมือง เป็นปัญหาที่สลับซับซ้อนมาก การแก้ปัญหาทุกชนิดเราจะต้องรู้ซึ่งถึงสมมุติฐานของปัญหานั้นเสียก่อน และที่นับว่าสำคัญที่สุดก็คือ ผู้ที่จะเข้ามาแก้ปัญหานั้น นอกจากจะต้องเป็นผู้มีความรู้ดีแล้ว ยังจะต้องเป็นผู้มีศีลธรรม และคุณธรรมประจำใจอีกด้วย ทั้งนี้เพราะนักสังคมสงเคราะห์ หรือนักการเมือง ถ้าไร้ศีลธรรมและคุณธรรมแล้ว สังคมและประเทศชาติจะต้องถึงซึ่งความหายนะอย่างแน่นอน ประเวศ วะสี ก็ได้ให้การสนับสนุนตามแนวความคิดดังกล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง **“พระธรรมกับสังคม”** (ประเวศ วะสี. 2546) ว่า การแก้ปัญหของสังคมนั้นต้องการปรีชาญาณ ที่รู้แจ้งแทงตลอด ทั้งทางโลกและทางธรรม มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ชาวพุทธทุกคนจะต้องศึกษาถึงแก่นแท้ของพุทธธรรม ให้ถูกต้องลึกซึ้งยิ่งขึ้น และศึกษาให้รู้เท่าทันความสลับซับซ้อนของสังคมปัจจุบัน และเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ในปฏิกายการทั้งมวลของสังคมเช่น เศรษฐกิจ การเมือง ระบบราชการ ระบบการศึกษา ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ อิทธิพลของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีที่มีอยู่แล้ว และกำลังจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปอีกอย่างมากมาย

พระธรรมปิฎก ได้กล่าวไว้ในหนังสือ **ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ**ว่า (หน้า 1 – 6) ชาวไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา เป็นชีวิตจิตใจมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ไม่ว่าทางการศึกษา ทางศิลปะ ตลอดทั้งความเป็นอยู่ของชาวไทย จะมีลักษณะเช่นเดียวกันทั้งนั้น ซึ่งมีความหมายคล้าย ๆ กับ **พุทธศาสนิกชน** (อ้างแล้ว) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ **ไครนำพระพุทธศาสนามาให้เราว่า** เพราะเรานับถือพระพุทธศาสนานั้นเอง จึงมีลักษณะความเป็นไทยสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา คือ วัด โบสถ์ วิหาร และมีพระสงฆ์ เรามีอาณาจักรแบบธรรมะ ซึ่งเรียกว่า ประเทศไทย หรือประเทศอื่น ๆ ด้วยก็ได้ ที่เขานับถือพระพุทธศาสนาไทยนี้แปลว่า **อิสระ** ความเป็นไทยจึงมีได้ เพราะความมีแห่งธรรมะในพระพุทธศาสนานั้นเอง

ศาสนาเป็นบทบาทสำคัญยิ่ง ในการกำหนดหล่อหลอมและเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตมนุษย์ได้ ทุกชาติ ทุกเผ่าพันธุ์ ทุกภาษาในโลก จะเป็นอยู่อย่างไรแบบไหนนั้น ย่อมเป็นไปตามเงื่อนไขและความเชื่อที่พระศาสดาของแต่ละศาสนาจะพิจารณากำหนดและบัญญัติขึ้นมา

พระพุทธศาสนานั่นถึงเรื่องของคุณธรรม ซึ่งมนุษย์ทุกคนสามารถจะพัฒนาตนเองขึ้นมาได้ พระพุทธศาสนาถือว่า ความรู้ดี และความประพฤติปฏิบัติดี (วิชา – จรรยา) ทำให้บุคคลเป็นผู้ประเสริฐในเทพและในมนุษย์ทั้งหลาย ความรู้ดีและความหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสและความทุกข์ทั้งปวง (วิชา – วิมุตติ) เป็นอุดมคติอันสูงสุดทางพระพุทธศาสนา หลักธรรมนี้ พระธรรมกิตติโสภณ (คู่มือพระธรรมจาริก . 2537) ได้กล่าวไว้ในคู่มือพระธรรมจาริกว่า ผลการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาของพระธรรมจาริก ปรากฏว่า มีชาวเขาเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก ได้แสดงตนเป็นพุทธมามกะ และขอเข้าบรรพชาเป็นสามเณร และอุปสมบทเป็นพระภิกษุในบวรพระพุทธศาสนา

ถ้าพูดถึงคุณธรรมที่ชาวเขาถือเป็นหลัก ก็พบว่า พวกเขาถือสัจจะ ความจริงใจ เป็นหลักปกครองและความเป็นอยู่ อาจนับได้ว่า ชาวเขาเหล่านั้น เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว แต่เขายังไม่ทราบว่า เขาได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การที่ได้ส่งคณะพระธรรมจาริกเดินทางไปประกาศและเผยแผ่แก่ชาวเขา นับว่าเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและศาสนาเป็นอย่างมาก

สำหรับด้านการประกอบอาชีพ ถึงแม้ว่าชาวเขาเหล่านั้นจะตั้งใจทำงานประกอบอาชีพเพื่อความเป็นอยู่สักเพียงใดก็ตาม แต่ผลผลิตที่ทำไปนั้น ก็ไม่สำเร็จตามวัตถุประสงค์มากนัก ทั้งนี้เพราะสภาพของธรรมชาติไม่เอื้ออำนวย การที่รัฐบาลมีแผนนโยบายพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเพื่อให้ชาวเขามีความเป็นอยู่ดี กินดี เหมือนกับชาวไทยพื้นราบโดยทั่วไปนั้น จึงนับว่าเป็นการช่วยให้ชาวเขาได้รับความเจริญในทุก ๆ ด้านแล้ว ก็ยังนับเป็นบุญเขตอันไพศาลยิ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงทราบถึงสภาพเหล่านั้นเป็นอย่างดี จากการที่พระองค์ได้เสด็จฯ ไปเยี่ยมเยียนตามหมู่บ้านชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เป็นประจำ จึงเกิดโครงการพัฒนาดังที่ปรากฏในทุกแห่งที่พระองค์เสด็จเยี่ยม

การที่พระธรรมจาริกได้นำเอาหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปประกาศและเผยแผ่แก่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ตามแนวตะเข็บชายแดนนั้น เพื่อเป็นการเร่งกระชับความสัมพันธ์อันดีงามทางด้านจิตใจกับชาวเขา อันจะทำให้ชาวเขาเกิดมีจิตสำนึกรักชาติไทย มีความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์มากยิ่งขึ้น และเพื่อเป็นการง่ายต่อการปฏิบัติงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาในด้านต่าง ๆ อีกด้วย

โครงการ รวมพลังสร้างสุขภาพ (2544) ได้ศึกษาแนวทางในการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริก ในเรื่อง “โครงการยุวพุทธธรรมจาริก” เพื่อพัฒนาศักยภาพของเยาวชนชาวเขา ให้มีความเข้มแข็ง มีศีลธรรม และมีจริยธรรมอันดีงาม โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมทางด้านสุขภาพด้าน

จิตใจมีการปฏิบัติธรรม อบรมค่ายคุณธรรม เป็นต้น ได้สนับสนุนและส่งเสริมด้านการเล่นกีฬา การอาชีพ ฯลฯ แก่เยาวชนใน 256 อาศรม ตามเขตการปฏิบัติศาสนกิจของพระธรรมจาริก ผลปรากฏว่า เด็กและเยาวชนชาวเขา มีความกระตือรือร้น มีการพัฒนาทางด้านร่างกาย และจิตใจดีขึ้น ซึ่งทำให้เขาเหล่านั้นมีส่วนร่วมในการคิด การค้นคว้า การกระทำ การแก้ปัญหาและทำงานเป็นกลุ่ม อันเป็นนิมิตใหม่ที่ดีในการส่งเสริมให้เกิดมีการเรียนรู้ในกระบวนการที่ยั่งยืนต่อไป

การดำเนินงานในโครงการพระธรรมจาริก ซึ่งได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ทัศนคติและความหวังของเยาวชนชาวเขาต่อบทบาทของพระสงฆ์” ของพระดาล ญาณธโร (พระดาล ญาณธโร (สิงห์ทอง). 2546) ได้กล่าวถึงความเป็นมาว่า ในปี พ.ศ. 2508 กรมประชาสงเคราะห์และสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สุวรรณ สุวณฺณโชโต) อดีตเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรฯ กรุงเทพมหานคร กรรมการมหาเถรสมาคม และคณะอนุกรรมการสาขาวัฒนธรรมทางจิตใจ กระทรวงศึกษาธิการได้รวมก่อตั้งขึ้น ด้วยวัตถุประสงค์หลัก คือ การประกาศและเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในทางภาคเหนือและบางจังหวัดทางภาคกลางของประเทศไทย และสามารถเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ให้หันมานับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง และมีจิตใจสำนึกรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตลอดจนถึงแผ่นดินที่ตนอาศัยเกิด ประกอบสัมมาชีพอยู่อย่างสันติสุข โดยผ่านกิจกรรมด้านต่าง ๆ เหล่านี้คือ

1. ด้านการศึกษา
2. ด้านการเกษตรด้านสาธารณสุข
3. ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมประเพณี
4. ด้านสาธารณูปโภค เป็นต้น

รายงานผลสำเร็จในการปฏิบัติศาสนกิจของพระธรรมจาริกนั้น มีความสอดคล้องกับงานของ อมรา พงศาพิชญ์ (อมรา พงศาพิชญ์. 2545) เรื่อง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ได้กล่าวถึงความสำเร็จดังกล่าวว่า ในช่วงที่รัฐบาลไทย พยายามเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ชาวเขาเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยผ่านโครงการพระธรรมจาริกนั้น สามารถทำให้ชาวเขาหันมานับถือพระพุทธศาสนา และความเชื่อดั้งเดิมไปพร้อม ๆ กันเป็นจำนวนมาก

เมื่อกล่าวโดยสรุป พระพุทธศาสนา มีส่วนช่วยในการสร้างชาติ และสร้างความเป็นไทย ที่ได้ดำเนินการมาควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนถึงแนวนโยบายของรัฐบาล ดังนั้น วิธีการสร้างจิตสำนึกความเป็นคนไทยของชาวเขา จึงต้องอาศัยทั้งการดำเนินงานของฝ่ายรัฐบาลและ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขา โดยพระธรรมจาริกเป็นการควบคู่กันไปตามที่กล่าวมาแล้ว

4.3 กระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นคนไทย

ในการสร้างจิตสำนึกความเป็นไทย โดยโครงการพระธรรมจาริกนั้น มีการทำงานต่อเนื่องเป็นเวลามากกว่า 40 ปี จำแนกเป็น การทำงานในส่วนพื้นที่ ที่เรียกว่า**“อาศรมพระธรรมจาริก”** ตามภูมิลำเนาของชาวเขาที่เป็นเป้าหมายการเผยแผ่ และการทำงานในส่วนกลางที่เป็นศูนย์บริหารงานที่วัดเบญจมบพิตร(2508) ต่อมาในปี 2513 ได้ขยายศูนย์บริหารโครงการพระธรรมจาริกออกมาตั้งในภูมิภาคที่ วัดศรีโสดา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เรียกว่า “ศูนย์อบรมพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรชาวเขา ส่วนภูมิภาค” บริหารงานโดย พระราชวิมลเมธี (ถวัลย์ พุทฺธมฺวณฺโณ) เจ้าอาวาสวัดศรีโสดา และรองเจ้าคณะภาค 7 ครอบคลุมงานพระธรรมจาริกทั่วทุกจังหวัดในภาคเหนือ รวมทั้งจังหวัดทางภาคกลางและภาคอีสาน(จังหวัดเลย) ที่มีชาวเขาอยู่อาศัย ทั้งอาศรมพระธรรมจาริก และศูนย์อบรมวัดศรีโสดา ทำงานในลักษณะเครือข่าย โดยวัดศรีโสดาเป็นแม่ข่าย อาศรมพระธรรมจาริกเป็นลูกข่าย มีการประชุมพระธรรมจาริกก่อนออกไปปฏิบัติการและการประชุมเพื่อประเมินผลงาน ทุกระยะ เพื่อให้เห็นภาพ ผู้วิจัยจะจำแนกการปฏิบัติงานออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับพื้นที่อาศรม(ลูกข่าย) และระดับแม่ข่าย ดังนี้

4.3.1 ในระดับพื้นที่(อาศรมฯ)

งานปลูกจิตสำนึกความเป็นไทยในระดับ พื้นที่ ในขั้นแรก เมื่อพระธรรมจาริกได้เข้าไปในหมู่บ้านชาวเขาที่ได้รับการเลือกเป็นโครงการนำร่อง มีอาศรมพำนักอยู่เป็นที่สัปปายะแล้ว พระธรรมจาริกก็เริ่มกิจกรรม ดังนี้

1) จัดการเรียนการสอนภาษาไทย

งานเร่งด่วนที่สุดคือ การสอนภาษาไทย เพื่อใช้เป็นภาษาในการติดต่อสื่อสาร ทั้งนี้ พระธรรมจาริกก็พูดภาษาชาวเขาไม่ได้ และชาวเขาก็ตกภาษาไทยไม่ได้ ในขั้นแรกลำบากมาก ต้องใช้ล่ามภาษาชาวเขา จากเจ้าหน้าที่กรมประชาสัมพันธ์ที่ออกพื้นที่ร่วมปฏิบัติงานกับพระธรรมจาริก จนสามารถใช้ภาษาไทยสื่อสารกันได้เป็นที่เข้าใจระดับหนึ่ง

2) สอนเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวกับพระสงฆ์

เมื่อพอใช้ภาษาไทยสื่อสารกันได้บ้าง พระธรรมจาริก จะแนะนำเกี่ยวกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การแสดงความเคารพ เช่น การกราบ การไหว้พระภิกษุสงฆ์ การประเคนของถวายพระสงฆ์ การเข้าใจธรรมนิยามและวินัยปฏิบัติบางส่วนของพระสงฆ์ การทำบุญตักบาตร การไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น ซึ่งเป็นส่วนเบื้องต้นของการเข้าใจพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

3) สอนขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณีและวัฒนธรรมไทย

เมื่อพระธรรมจาริกได้ปฏิบัติงานเป็นที่เข้าใจและได้ผลในระดับหนึ่ง ก็จะสอนเกี่ยวกับขนบ ธรรมเนียม ประเพณีประจำปีของไทย เช่น ประเพณีการทำบุญ เข้าพรรษา ประเพณีทอดกฐิน ประเพณี ลอยกระทง และประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น และอบรมกิริยา มารยาทแบบวิถีไทยพุทธ เช่น การกล่าวคำทักทาย การใช้สรรพนามแทนตัวเอง และผู้อื่นอย่างเหมาะสม ถูกต้อง ตามกาละ เทศะ เป็นต้น

4) สอนหลักธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา

พระธรรมจาริก จะอบรมสั่งสอนให้ชาวเขาได้สมาทานศีล 5 เข้าใจหลักการรักษา ศีล การศึกษาและเข้าใจหลักคุณธรรมพื้นฐาน เช่น สติ สัมปชัญญะ กตัญญูกตเวทิตาธรรม พรหม วิหารธรรม สังคหัตถุธรรม เป็นต้น

5) เปิดโรงเรียนสอนวิชาพื้นฐานระดับต้น

เพื่อให้การศึกษารายวิชาไทยและวิชาพื้นฐานได้ต่อเนื่อง พระธรรมจาริกจะคัดเลือกหมู่บ้านที่มีเยาวชนมาก และมีความพร้อมเพียงพอที่จะสร้างอาคารชั่วคราวเป็นโรงเรียน ก็ได้เปิดโรงเรียนสอนวิชาสามัญควบคู่กับพระพุทธศาสนา โดยมีพระธรรมจาริกอาสาจากคณะสงฆ์ และจากบางสถาบันการศึกษา เช่น มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นครูสอนประจำ มีการผลัดเปลี่ยนครูสอนอยู่อย่างต่อเนื่องตลอดมา

6) สร้างพุทธมามกะ และทายาท ฆราวาส

การไปปฏิบัติศาสนกิจของคณะพระธรรมจาริก ตามอาศรมต่าง ๆ ทำให้ชาวเขาหลายเผ่าหลายหมู่บ้าน ได้มองเห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ จะเห็นได้ว่าชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ได้เข้าพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะและได้ขอจัดตั้งอาศรมขึ้นในชุมชนของตนเป็นจำนวนมาก ตลอดจนได้ขอพระภิกษุสามเณร ในโครงการพระธรรมจาริก ไปอยู่ประจำตามหมู่บ้านของตนอยู่เสมอ ๆ

7) การนำชาวเขามาบรรพชา และอุปสมบท

ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ แม้จะอยู่บนพื้นที่สูง เมื่อได้พบกับพระธรรมจาริก ได้รับการสั่งสอนในสิ่งที่ดีงามมีเหตุผล ก็พบว่า พวกเขาก็ก็นึกถึงการพระพุทธศาสนาไว้เพื่อเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจ ไม่ต่างไปจากชาวพื้นราบโดยทั่วไป และดูเหมือนว่า แม้จะมีโครงการพัฒนาชาวเขาหลายโครงการ แต่ มีโครงการพระธรรมจาริกเพียงโครงการเดียวเท่านั้น สามารถเข้าไปทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนชาวไทยภูเขาอย่างได้ผล ทำให้ชาวเขาในท้องถิ่นต่าง ๆ ได้ส่งบุตรหลานของตนเข้ารับการบรรพชาอุปสมบทในโครงการพระธรรมจาริกเป็นประจำทุกปี

กิจกรรมการบรรพชาอุปสมบทหมู่ชาวเขาแต่ละปี จะเริ่มดำเนินการโดยอาศรมพระธรรมจาริกต่าง ๆ ประมาณเดือน เมษายน – พฤษภาคม จะทำการคัดเลือกกุลบุตรชาวเขา จากชาวเขา 9 เผ่า คือ กะเหรี่ยง ม้ง เย้า ลีซอ มูเซอ อีก้อ ลัวะ ถิ่น ขมุ ที่มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และมีความประสงค์จะขอเข้าบรรพชาอุปสมบทเมื่อคัดเลือกได้แล้ว ก็จะไปฝึกฝนอบรมด้านกิริยามารยาทต่าง ๆ ให้ท่องคำขอบรรพชาอุปสมบทจนคล่องแคล่ว ต่อจากนั้นพระธรรมจาริกตามอาศรมต่าง ๆ ก็จะส่งชาวเขาเหล่านั้นไปรวมกันที่วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทำการฝึกกรรมกันอีกครั้งหนึ่ง ประมาณ 1 สัปดาห์ ก่อนที่จะเดินทางไปบรรพชาอุปสมบทที่วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร ในเดือน กรกฎาคม ก่อนการเดินทางไปกรุงเทพฯ ประมาณ 1 วัน คณะพระธรรมจาริก จะนำชาวเขาที่จะบรรพชาอุปสมบททั้งหมด เข้ากราบนมัสการลาเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ และลาผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่

เมื่อเดินทางถึงกรุงเทพฯ จะพักรวมกันที่วัดเบญจมบพิตร ก่อนเข้าพิธีบรรพชาอุปสมบทหมู่พร้อมกัน ประมาณ 1 วัน ชาวเขาทั้งหมด จะเข้าไปกราบลารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ณ กระทรวงฯ และเดินทางไปกราบนมัสการลาประธานคณะพระธรรมจาริก ที่วัดปากน้ำภาษีเจริญ ในวันที่กำหนดบรรพชาอุปสมบท ก็เข้าพิธีบรรพชาอุปสมบทโดยพร้อมเพรียงกัน ณ พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตร เมื่อเสร็จพิธีการบรรพชาอุปสมบท พระสงฆ์สามเณรชาวเขาที่บวชใหม่ ก็จะเดินทางกลับจังหวัดเชียงใหม่ ไปพำนักอยู่รวมกัน ณ ศูนย์อบรมพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรชาวเขา วัดศรีโสดา และวัดวิเวกนาราม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย ทางพระพุทธศาสนาต่อไป

การจัดพิธีบรรพชาอุปสมบทหมู่ชาวเขาถือว่าเป็นแนวนโยบายหลัก และเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่ง ของโครงการพระธรรมจาริก เพราะการที่กุลบุตรชาวเขาได้เข้ามาบรรพชาอุปสมบทนั้น นอกจากจะเป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจแล้ว ยังเป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้กุลบุตรชาวเขาได้รับการศึกษาอบรมเรื่องพระธรรมวินัย อันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าพระบรมศาสดาของชาวพุทธ สามารถกล่าวได้ว่าการจัดพิธีบรรพชาอุปสมบทหมู่ชาวเขานั้น เป็นการสร้างศาสนทายาทที่ดีงามไว้สืบต่ออายุของพระพุทธศาสนาอีกด้วย

การจัดบรรพชาอุปสมบทหมู่ชาวเขานี้เอง ถือว่าเป็นการสร้างสรรคัลบุคลากรที่มีคุณภาพให้แก่โครงการพระธรรมจาริก ซึ่งได้เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 – จนถึงปัจจุบัน รวมเป็นเวลา 40 ปีเศษ และมีชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาขอเข้าบรรพชาอุปสมบทมีจำนวนทั้งสิ้น 7,582 รูป แยกเป็นพระภิกษุจำนวน 1,464 รูป เป็นสามเณรจำนวน 6,118 รูป

ภารกิจในการสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยของพระธรรมจาริกในพื้นที่ 50 อาศรม

ในส่วนที่พระธรรมจาริก ประจำอยู่ 50 อาศรม ได้ปฏิบัติงาน ในการสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยแก่ชาวบ้าน พระธรรมจาริก 50 รูป ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ 9 จังหวัด 50 อาศรม ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ สรุปแต่ละประเด็นออกเป็นด้านได้ดังนี้

1) สร้างโรงเรียนชั่วคราว

พระสุทัศน์ ญาณวศร ประจำอาศรมพระธรรมจาริกบ้านหนองแดง ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ให้การสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2549 เวลา 10.00 น. ให้ความเห็นว่า การตั้งโรงเรียนชั่วคราวสอนเด็กชาวเขาและผู้ใหญ่ เป็นสิ่งจำเป็นมากเพราะในระยะแรกที่พระธรรมจาริกได้ไปประจำตามหมู่บ้านชาวเขานั้น ยังไม่มีหน่วยงานใดของทางราชการไปประจำอยู่ และชาวเขาส่วนมากไม่สามารถพูด อ่าน เขียนภาษาไทยได้ จึงจำเป็นต้องจัดตั้งโรงเรียนชั่วคราวสอนหนังสือภาษาไทยแก่เด็กชาวเขาและผู้ใหญ่ด้วย เพื่อเป็นการสื่อสารสัมพันธ์ ความเข้าใจอันดีงามระหว่างชาวเขากับพระธรรมจาริก การสร้างโรงเรียนชั่วคราวนี้ ได้รับความร่วมมือจากชาวเขาในหมู่บ้านเป็นอย่างดี ได้จัดการเรียนการสอนโดยพระธรรมจาริกประจำหมู่บ้านเป็นครูสอน ซึ่งเป็นกิจกรรมอันหนึ่งที่สามารถจิตสำนึกความเป็นไทยแก่ชาวเขาได้

ในกิจกรรมเดียวกันนี้ พระวีรพันธ์ วรบุญโญ พระธรรมจาริกประจำอาศรมฯ บ้านขุนอมแฮด ตำบลอมก๋อย อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2549 ให้ความเห็นว่า การสร้างโรงเรียนชั่วคราวสอนเด็กและผู้ใหญ่ชาวเขา เป็นกิจกรรมหนึ่งที่สามารถสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยแก่ชาวเขาได้เป็นอย่างดี เพราะถ้าชาวเขาอ่านเขียน เรียน พูด ภาษาไทยได้ ก็สามารถถ่ายทอดวิชาศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาได้อย่างรวดเร็ว และในกิจกรรมเดียวกันนี้พระธรรมจาริกใน 9 อาศรมฯ ก็ได้ดำเนินการเช่นเดียวกัน คือ อาศรมฯ บ้านม่อนเงาะ อาศรมฯ บ้านผาแตก อาศรมฯ บ้านแม่เมืองน้อย อาศรมฯ บ้านโป่งจ๊อก อาศรมฯ บ้านทุ่งหลวง อาศรมฯ บ้านห้วยน้ำเย็น อาศรมฯ บ้านม่อนยะใหม่ อาศรมฯ บ้านห้วยอีด่าง อาศรมฯ บ้านเด่น ก็ได้ให้ความเห็นเช่นเดียวกันกับพระสุทัศน์ ญาณวโร และพระวีรพันธ์ วรบุญโญ

2) ตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

พระนิคม กิจจุสโร พระธรรมจาริกประจำอาศรมฯ บ้านจันทร์ ตำบลบ้านวัดจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2549 เวลา 17.30 น. กล่าวว่า การจัดตั้งโรงเรียนสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ แก่เยาวชนชาวเขา นับว่าเป็นกิจกรรมอันสำคัญยิ่งสำหรับปลูกฝังหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่ชาวเขา เพื่อให้เด็กได้เข้าใจและสามารถ นำไปประพฤติปฏิบัติให้เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ส่วนพระธรรมจาริกประจำอาศรมฯ อีก 10

แห่งคือ อาศรมฯ บ้านโป่งขาว อาศรมฯ บ้านแม่ผาปูน อาศรมฯ บ้านเด่น อาศรมฯ บ้านห้วยบง อาศรมฯ บ้านห้วยยา อาศรมฯ บ้านห้วยสะบ้า อาศรมฯ บ้านแม่ตะละกลาง อาศรมฯ บ้านตุงลอย อาศรมฯ บ้างม้งเก่าหลัง อาศรมฯ บ้านห้วยน้ำเย็น ก็ได้ให้ความเห็นเช่นเดียวกันกับพระนิคม กิจจสาโร

3) การตั้งกลุ่มยุวพุทธ

พระธีรภัทร ธีรภัทโท พระธรรมจาริกประจำอาศรมฯ บ้านขุนช่างเคี่ยน ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2549 เวลา 11.00 น. ได้กล่าวว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่จะให้ได้ผลเต็มที่และมากที่สุด จะต้องมุ่งไปสู่กลุ่มเยาวชน โดยการจัดตั้งกลุ่มยุวพุทธประจำหมู่บ้านขึ้น เพื่อปลูกฝังอบรมเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เยาวชนได้ศึกษาและเข้าใจในการนำเอาไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขในชีวิตประจำวัน และเป็นศาสนทายาทที่มีคุณธรรมต่อไปในอนาคต พระปัญญา ปญญาวโร ประจำอาศรมพระธรรมจาริกบ้านบวักจัน อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ ก็ได้กล่าวเสริมในทำนองเดียวกันว่าเยาวชนเป็นทายาทผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยาวนาน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาควรเน้นที่เยาวชนให้มาก ๆ โดยการจัดตั้งกลุ่มยุวพุทธประจำหมู่บ้านขึ้น เพื่อเป็นแกนกลางนำเยาวชนทุกหมู่เหล่าให้ได้มารวมตัวกันเพื่อศึกษาปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เป็นเยาวชนที่ดี และเป็นพลเมืองไทยที่มีคุณภาพ รู้จักรักหวงแหนผืนแผ่นดินที่ตนอาศัยอยู่ และพระธรรมจาริกอีกใน 48 อาศรมฯ (รูป) ก็ได้ ดำเนินการตามกิจกรรมที่ได้กล่าวมาแล้วเช่นกัน และกล่าวว่า การสร้างจิตสำนึกความเป็นไทย ที่จะให้ได้ผลนั้นคือ มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่เยาวชน เพื่อเป็นพุทธมามกะที่ดี มีคุณธรรม เป็นศาสนทายาทที่ดีและเป็นพลเมืองดีของชาติต่อไป

4) การจัดค่ายคุณธรรม

พระจรัส ขวปญโญ พระธรรมจาริกประจำอาศรมฯ บ้านต้นลุง ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2549 เวลา 10.00 น. ว่า การสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยแก่ชาวเขานั้น กิจกรรมที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การจัดค่ายคุณธรรมเพื่ออบรมธรรมะแก่เยาวชนเพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยให้มีคุณธรรม ศีลธรรม และจริยธรรม อันดีงาม โดยปลูกฝังให้เยาวชนชาวเขานำไปประพฤติปฏิบัติ ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ให้มั่นคงตลอดไป พระธรรมจาริกจำนวน 49 รูป (อาศรมฯ) ก็ได้ให้เหตุผลเช่นเดียวกันกับพระจรัส ขวปญโญ ตามที่กล่าวมาข้างต้น

5) ด้านสาธารณูปโภคและบริโลก

พระสมพร ฐานิสฺสโร ประจำอาศรมพระธรรมจาริกบ้านห้วยข้าวลิบ ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2549 เวลา 15.00 น. ว่าการให้การสงเคราะห์ด้านเครื่องสาธารณูปโภคและบริโลก เช่นการช่วยเหลือการแจกพันธุ์พืชผลไม้ การจ่ายรักษาโรคและพยาบาลเบื้องต้น การสงเคราะห์ด้านต่าง ๆ แก่ผู้ยากไร้ เหล่านี้เป็นต้น เป็นการชักนำให้ชาวเขาหันมาศึกษาธรรมะ และปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งถือเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สร้างจิตสำนึกความเป็นไทยแก่ชาวเขาได้เช่นเดียวกัน และมีพระธรรมจาริกจำนวน 49 รูป (อาศรมฯ) ที่ปฏิบัติศาสนกิจอยู่ตามอาศรมฯ ในจังหวัดต่าง ๆ ในหมู่บ้านชาวเขาก็ได้แสดงความเห็นเช่นเดียวกันกับพระสมพร ฐานิสฺสโร

สรุปความเห็นของพระธรรมจาริกทั้ง 50 รูป ใน 50 อาศรมฯ ที่ได้จัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่สร้างจิตสำนึกความเป็นไทยของชาวเขา ได้แยกออกเป็น 5 กิจกรรมดังนี้

1. สร้างโรงเรียนชั่วคราว 10 แห่ง
2. ตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 11 แห่ง
3. ตั้งกลุ่มยุวพุทธ 50 แห่ง
4. จัดค่ายคุณธรรม 50 แห่ง
5. สงเคราะห์ด้านสาธารณูปโภคและบริโลก 50 แห่ง

ทั้ง 5 กิจกรรมนี้ เป็นกิจกรรมหนึ่งที่สามารถสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยแก่ชาวเขาได้อย่างมั่นคง ซึ่งแต่ละกิจกรรมคิดเป็นร้อยละดังนี้

1. สร้างโรงเรียนชั่วคราว 10 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 20 ในจำนวน 50 อาศรม
2. ตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 11 แห่งคิดเป็นร้อยละ 22 ในจำนวน 50

อาศรม

3. ในกลุ่มการจัดตั้งกลุ่มยุวพุทธ การจัดค่ายคุณธรรม และการสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปโภคและบริโลก คิดเป็นร้อยละ 100 ในจำนวน 50 อาศรม

4.3.2 ในระดับศูนย์อบรมฯ แม่ข่าย (วัดศรีโสดา)

เมื่อโครงการพระธรรมจาริกได้ขยายออกมาตั้งที่วัดศรีโสดาจังหวัดเชียงใหม่ นับแต่ปี พ.ศ. 2513 เป็นต้นมา ก็ได้จัดการศึกษา แก่ชาวเขาและพระภิกษุสามเณรชาวเขา ในหลักสูตรต่างๆ พิสิฐ โคตรสุโพธิ์ ได้ทำการวิจัย วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมกรณีศึกษาวัดศรีโสดา ในปี 2546 (พิสิฐ โคตรสุโพธิ์. 2546) ได้ให้ความเห็นว่าเป็นการจัด

การศึกษานอกจากเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้ว วัตถุประสงค์สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ การสร้างจิตสำนึกความเป็นไทย มีประเด็นที่ควรพิจารณา ดังนี้

(1) ในด้านการจัดการศึกษา

ในด้านการจัดการศึกษาของวัดศรีโสดา ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ นั้น ผู้วิจัยได้ค้นพบว่า ทางวัดได้จัดการศึกษาหลายหลักสูตรและหลายระดับ จำแนกเป็น

1. การจัดการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาโดยตรง เช่น การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี การศึกษาแผนกธรรมศึกษา

2. การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มี 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (ม.ปลาย) และ โรงเรียนวัดวิเวกวาราม (ม.ต้น)

3. การจัดการศึกษานอกโรงเรียน(นอกระบบ) มีจำนวน 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนผู้ใหญ่ (ชาวเขา) วัดศรีโสดา (ชั้นประถม, และม.ต้น) และ โรงเรียนผู้ใหญ่สตรีวัดวิเวกวาราม (ม.ต้น)

4. การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีอยู่ 2 หลักสูตรคือ การศึกษาเพื่อพัฒนาบุคลากรประจำการ (กศ.บป.) ภายนอกสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ และหลักสูตร การศึกษาภาคพิเศษ แก่พระธรรมจาริก (กศ.พจ.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ กล่าวได้ว่า วัดศรีโสดา เป็นสถานศึกษาทุกระดับ นับแต่ระดับประถมศึกษา(โรงเรียนผู้ใหญ่ชาวเขา) จนถึงระดับปริญญาตรี เพื่อให้บริการทางการศึกษาแก่บุคคลหลายประเภท ทั้งพระภิกษุสามเณร เยาวชนชายและหญิง ทั้งชาวพื้นราบและชาวพื้นที่สูง ตามความจำเป็นและความต้องการของผู้ศึกษา

อันที่จริง การจัดการศึกษาของวัดศรีโสดาที่กล่าวมาทุกระดับนี้ เป็นผลสืบเนื่องจากการพัฒนาและการขยายตัวของโครงการพระธรรมจาริกเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชนถิ่นกันดาร อันหมายถึงชาวเขาที่เริ่มต้นจากความคิดเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการพัฒนาชาวเขาที่หัวหน้ากองสงเคราะห์ชาวเขา (นายประสิทธิ์ ติศวัณน์) กรมประชาสงเคราะห์ ได้เสนอแก่ทางคณะสงฆ์เมื่อ พ.ศ. 2508 ทางคณะสงฆ์ โดยพระธรรมกิติโสภณ (สมเด็จพระพุทธชินวงศ์) สมณศักดิ์ขณะนั้น เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร ได้พิจารณาเห็นชอบ จึงได้เกิดโครงการร่วมมือทั้งฝ่ายพระสงฆ์และบ้านเมือง (กรมประชาสงเคราะห์) เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พัฒนาจิตใจแก่ชาวเขาขึ้นมา ได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิเอเชีย (Asia Foundation) ส่งพระสงฆ์เป็นพระธรรมจาริกรุ่นแรกออกไป 10 สายๆละ 5 รูป ร่วมกับเจ้าหน้าที่กรมประชาสงเคราะห์ นับแต่นั้นมาโครงการพระธรรมจาริกเพื่อชาวเขาก็ได้เติบโตและขยายตัวเรื่อย ๆ มา แต่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนต่างวัฒนธรรมนั้น พระธรรมจาริกได้ประสบปัญหาด้านการสื่อสารภาษาไทย ด้านความรู้พื้นฐานทางการศึกษา ด้านความรู้เพื่อการพัฒนาอาชีพของชาวเขา และการ

เผยแผ่พระพุทธศาสนาจะได้ผลตลอดไปนั้น จำเป็นต้องจัดการศึกษาควบคู่กันไปด้วย ด้วยเหตุดังกล่าวแล้ว การจัดการศึกษาเพื่อชาวเขาจึงได้ขยายโครงการขึ้นมาจัดตั้งเป็นศูนย์อบรมพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรชาวเขาที่วัดศรีโสดา เมื่อปี 2514 และในปี 2529 ก็ได้จัดตั้งเป็นศูนย์โครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค ที่วัดศรีโสดาอีกเช่นกัน เมื่อภาระกิจเพิ่มมากขึ้น จำนวนอาศรมและศูนย์พระธรรมจาริกก็ทวีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในหลายจังหวัด รวมทั้งเยาวชนชาวเขาที่ประสงค์จะบรรพชาอุปสมบท หรือมาศึกษาเล่าเรียนก็ยิ่งทวีจำนวนขึ้นมากอีกเช่นกัน ทางวัดศรีโสดาจึงได้จัดการศึกษาหลายหลักสูตร หลายระดับ และหลายแบบ เพื่อให้เหมาะแก่ระดับและประเภทของชาวเขาที่มุ่งมาขอรับการบริการจากทางวัด

นโยบายด้านการจัดการศึกษาจากอดีต-ปัจจุบัน

เพื่อแสดงให้เห็นประวัติศาสตร์ของการจัดการศึกษาที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพระธรรมจาริก ผู้วิจัยจะย่อนดูนโยบายของเจ้าอาวาสวัดศรีโสดาที่ปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับส่วนกลางที่วัดเบญจมบพิตร ทั้งนี้เพื่อจะให้เห็นทิศทาง รูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษา ซึ่งจะตัดทอนให้เห็นภาพพจน์แต่ละช่วง ทศวรรษ กำหนดเป็น 4 ช่วง ดังนี้ คือ

1) ช่วงที่ 1 ทศวรรษที่หนึ่ง(พ.ศ. 2508-2517) การพัฒนาจิตใจชุมชนและสังคม

นโยบายในช่วงแรกนี้ เน้นที่การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการสอนภาษาไทย เพื่อการสื่อสารระหว่างพระธรรมจาริก กับชาวเขาเป็นหลักใหญ่ ซึ่งจำแนกรายละเอียดได้ดังนี้

1. มุ่งสั่งสอนอบรม ให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม วางรากฐานของพระพุทธศาสนา ลงบนจิตใจชาวเขา เผ่าต่าง ๆ สร้างความรู้สึกเป็นพวกเดียวกับคนไทย รักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม
2. เสริมสร้างฝึกฝน ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสศรัทธา ผู้นำด้านศาสนพิธี ที่พึ่งด้านจิตใจ
3. เร่งรัดให้มีความรู้ภาษาไทย ระเบียนวินัย ความสะอาด มารยาทที่ดีงาม ให้สามารถปรับตัวเองเข้ากับสังคมส่วนใหญ่
4. พัฒนาส่งเสริมให้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ประยุกต์คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ใช้ในชีวิตประจำวันได้
5. สนับสนุน ช่วยเหลือสงเคราะห์ เด็กชายชาวเขาต่างวัฒนธรรมอยู่ในถิ่นทุรกันดาร ด้อยโอกาส ให้ได้รับการศึกษา

2) ทศวรรษที่สอง(พ.ศ. 2518-2527) การขยายโอกาส/สร้างศาสนทายาท

การจัดการศึกษาในช่วง 10 ปีที่ 2 นี้ จุดเน้นเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาปรัยัติธรรม และการศึกษาเพื่อสร้างศาสนทายาท มีประเด็นต่อไปนี้

1. สนับสนุนเยาวชนที่จบ ป.6 ในถิ่นทุรกันดาร บวชเรียน ดำรงตนในสมณเพศ เข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สร้างจิตสำนึก ให้มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
2. มุ่งส่งเสริม ฝึกฝน ให้มีความสามารถในการประกอบอาชีพ มีโอกาสฝึกงานศิลปะ นวัตกรรม ด้านช่างต่าง ๆ เพื่อให้มีรายได้ มองเห็นช่องทางประกอบอาชีพในอนาคต
3. เสริมสร้าง พระนักเผยแผ่ที่มีอุดมการณ์ แดกจกานในอรรถและพยัญชนะทางพระพุทธศาสนา สามารถนำศีลธรรม จาริกไปเพื่อประโยชน์ เกื้อกูลและความสุขของคนหมู่มาก
4. เพิ่มทักษะการสอน เทคนิคการถ่ายทอด สามารถนำคำสั่งสอนพระพุทธศาสนา ไปเผยแผ่แก่ชาวเขาอย่างมีคุณภาพ

3) ทศวรรษที่สาม (พ.ศ. 2528-2537) การบริหาร/จัดระบบสารสนเทศ/คุณภาพ

ในระยะ 10 ปีที่ 3 เมื่องานการศึกษาดำเนินไปได้ระยะหนึ่งที่สามารถตั้งตัวเองได้แล้ว ต้องตั้งเป้าหมายที่การวางระบบงานบริหารการศึกษาทั้งงานบุคคลและงานทั่วไป เน้นการพัฒนาบุคลากร ระบบสารสนเทศ และการยกระดับคุณภาพและประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา มีประเด็นดังต่อไปนี้

1. มุ่งส่งเสริม บุคลากรทางการศึกษา พัฒนาการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน มีความรู้วิชาการพระพุทธศาสนา ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงทางสังคม
2. เร่งรัดพัฒนา การบริหารงานฝ่ายต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพ มีระเบียบ เป็นระบบ กำหนดลักษณะงาน ประสานงานเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรกับหน่วยงานอื่น เพื่อประโยชน์การศึกษา
3. จัดทำ ระบบข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ คู่มือการปฏิบัติงาน จัดพิมพ์วารสาร ประชาสัมพันธ์ ภารกิจให้กว้างขวางขึ้น
4. ยกระดับมาตรฐานการศึกษา พระภิกษุสามเณรสูงขึ้น ทัดเทียมกับผู้เผยแผ่ศาสนาอื่น สร้างความมั่นใจในการปฏิบัติงานโดยสอดคล้องกับนโยบาย ความจำเป็นของบ้านเมือง

4) ทศวรรษที่สี่ (พ.ศ. 2538 - 2546) การบริหาร เพื่อการพัฒนา

ในการกำกับดูแลของพระเดชพระคุณ พระราชวิมลเมธี เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน นโยบายด้านการจัดการศึกษา ได้พัฒนาและยกระดับขึ้นไปจากการศึกษาในระดับเพียงขั้นพื้นฐาน เป็นการศึกษาถึงระดับอุดมศึกษา โดยร่วมมือกับสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และการศึกษาเพื่อประกอบอาชีพสำหรับเยาวชนสตรีชาวเขา มีประเด็นดังนี้

1. มุ่งส่งเสริม เพิ่มพูนความรู้ ด้านการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ แก่นักเรียน ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ เกรงครัดต่อพระธรรมวินัย
2. พระภิกษุสามเณร ต้องเอื้อเฟื้อ ต่อพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ด้วยความเรียบร้อย ดิगาม
3. ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วม ในการพัฒนาสังคม มีสุขภาพพลานามัย สมบูรณ์ ประกอบสัมมาชีพ ตระหนักถึงการอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ
4. นำสารธรรมของพระพุทธศาสนา ผสมผสานในกระบวนการเรียนรู้ ทั้ง ด้านหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดผล ประเมินผล อบรมให้มีทักษะการเรียนรู้ทาง วิชาการ และวิชาชีพ

จุดมุ่งหมาย ตามนโยบายด้านการจัดการศึกษา

จุดหมายของการจัดการศึกษาสำหรับเยาวชนและพระภิกษุสามเณรชาวเขา ก็เพื่อ พัฒนาคุณภาพของบุคลากรในท้องถิ่นและผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ทั้งการศึกษาที่เอื้อต่อ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในท้องถิ่นกันดาร ด้วยการสร้างศาสนทายาท พระธรรมจาริก และ เยาวชนที่จะกลับไปสร้างความเจริญแก่ท้องถิ่นของตน ให้ผู้รับการศึกษาได้เกิดสิ่งต่อไปนี้ในตน คือ

1. มีความรู้และทักษะภาษาไทย และวิชาการอื่นๆที่จำเป็น
2. สามารถรักษาศาสนาสมบัติ
3. สามารถอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและสิ่งแวดล้อม
4. มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
5. มีความคิดสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์เพื่อสังคมส่วนรวม
6. มีสมณสัญญา ภูมิใจในสมณะเพศ (สำหรับผู้ปฏิบัติงานในโครงการพระธรรม

จาริก)

7. สามารถที่จะเป็นบุคลากรผู้มีคุณภาพกลับไปสร้างสรรค์สังคมในท้องถิ่นของตน
8. เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติไทย

การพัฒนาจากอดีตสู่ปัจจุบัน

การจัดการศึกษาของวัดศรีโสดา ตามนโยบายที่นำเสนอมา หากจะพิจารณาแนวทาง และจุดเปลี่ยนจากระบบหนึ่งขึ้นสู่อีกระบบหนึ่ง จากมิติเพื่อการเผยแผ่เป็นมิติเพื่อการพัฒนา บุคลากรของชาติด้วยการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและเยาวชนชาวเขา ผู้วิจัย ขอสรุปประเด็นที่เป็นเชื่อมต่อ หรือจุดหักเหของการจัดการศึกษานับแต่การศึกษาเพื่อชาวเขาจากวัด เบญจมบพิตร กรุงเทพฯ มาจนถึงศูนย์พัฒนาชาวเขาที่วัดศรีโสดาปัจจุบัน มีประเด็นที่น่าพิจารณาดังต่อไปนี้

พ.ศ. 2508 การจัดการศึกษาของวัดศรีโสดา ดำเนินการ ณ วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพฯ มีเยาวชนเรียน 12 คน เป็นแนวทางการศึกษาพระปริยัติธรรม

พ.ศ.2513 เปิด “ศูนย์อบรมพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรชาวเขา” ณ วัดศรีโสดา โดยมี พระครูศิริธรรมจารี เป็นเจ้าอาวาสดำเนินการ

พ.ศ.2514 จัดตั้ง “โรงเรียนพระผู้ใหญ่(ชาวเขา)วัดศรีโสดา หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับชั้นประถมศึกษา และ จัดการเรียนการสอนแผนกธรรม – บาลี ขยาย “โรงเรียนพระผู้ใหญ่(ชาวเขา)วัดศรีโสดา หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

พ.ศ.2533 จัดตั้ง “โรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์”พระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

พ.ศ.2535 ขยาย “โรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์” พระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

พ.ศ. 2535 จัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ (กศ.บป.) โดยร่วมกับสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (สาขาวิชาการศึกษา)

พ.ศ. 2536 ย้ายนักเรียนส่วนหนึ่งไปประจำอยู่วัดวิเวกวาราม ต.หนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นสาขาโรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ วัดศรีโสดา

พ.ศ. 2539 จัดตั้ง “โรงเรียนพระผู้ใหญ่วัดศรีชาวเขา ที่วัดวิเวกวาราม”

พ.ศ.2542 จัดตั้ง “โรงเรียนวัดวิเวกวาราม” พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

พ.ศ.2543 จัดการศึกษาภาคพิเศษแก่พระธรรมจาริก(กศ.พจ.) โดยร่วมกับมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต (สาขาสังคมสงเคราะห์)

การพัฒนาดังกล่าว พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ ได้แสดงรายการหลักสูตรการศึกษาแต่ละหลักสูตรดังนี้

(2) หลักสูตรการศึกษา

วัดศรีโสดาได้จัดการศึกษาและบริหารหลายหลักสูตรด้วยกันทั้งหลักสูตร การศึกษาในระบบ และหลักสูตรการศึกษานอกระบบ คือ การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาผู้ใหญ่ เป็นต้น นอกจากนี้ ทางวัดศรีโสดา บริหารหลักสูตรที่จัดการศึกษาเพื่อการทำนุบำรุงและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งหลักสูตรการศึกษาสายสามัญพื้นฐานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2545 และหลักสูตรพิเศษ เน้นการศึกษาเฉพาะทาง นับแต่การศึกษาผู้ใหญ่สตรีชาวเขา และการศึกษาระดับอุดมศึกษา 2 หลักสูตรตามที่กล่าวแล้ว ขอนำเสนอตามลำดับดังนี้

ก. หลักสูตรเพื่อการศึกษาพระพุทธศาสนา

1) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรม-บาลี

วัดศรีโสดาเมื่อจัดตั้งศูนย์อบรมพระภิกษุสามเณรชาวเขา ในปี พ.ศ. 2514 เพื่อให้พระภิกษุสามเณรชาวเขามาอยู่จำพรรษาด้วยกัน และศึกษาพระปริยัติธรรม จึงได้เปิดสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรมและบาลีขึ้นมา โดยใช้หลักสูตรของแม่กองธรรมและแม่กองบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรม เปิดสอนถึงนักธรรมชั้นเอก ส่วนหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เริ่มแรกเปิด ป.ธ.1-2 ที่วัดศรีโสดา ส่วนระดับ ป.ธ.3 ไปเรียนที่วัดข้างเคียน อ. เมือง จ. เชียงใหม่ โดยมีครูสอนมาจากวัดเบญจมบพิตรฯ การศึกษาระดับสูงกว่านี้ ผู้ศึกษาต้องไปเรียนต่อที่สำนักเรียนวัดเบญจมบพิตรฯ และวัดปากน้ำภาษีเจริญ กรุงเทพฯ ต่อมาเมื่อทางวัดมีบุคลากรด้านการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมพร้อม จึงได้เปิดสอนแผนกบาลีในระดับที่สูงขึ้นไป ที่วัดศรีโสดาและขยายสำนักเรียนแผนกธรรมไปที่วัดวิเวกนาราม(พ.ศ. 2536) มีพระภิกษุ-สามเณรที่สามารถสอบได้ชั้นต่าง ๆ มากมาย ดังสถิติ 3 ปีซ้อนหลัง(พ.ศ. 2543-2545) ดังนี้

(1). สถิตินักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักวัดศรีโสดา พ.ศ. 2543-2545 ดังนี้

พระปริยัติธรรม	ปี 2543				ปี 2544				ปี 2545			
	เรียน	ส่ง	ได้	ตก	เรียน	ส่ง	ได้	ตก	เรียน	ส่ง	ได้	ตก
นักธรรมตรี	84	83	29	45	63	63	51	12	113	113	48	65
นักธรรมโท	283	283	91	192	76	76	56	20	70	70	27	42
นักธรรมเอก	181	181	123	58	72	72	33	39	84	84	52	32
รวม	548	547	243	295	211	211	140	71	267	267	128	139

(2) สถิตินักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี พ.ศ. 2543-2545 ดังนี้

พระปริยัติธรรมบาลี	ปี 2543				ปี 2544				ปี 2545			
	เรียน	ส่ง	ได้	ตก	เรียน	ส่ง	ได้	ตก	เรียน	ส่ง	ได้	ตก
ป.ธ.1-2 (ไวยากรณ์)	-	-	-	-	50	43	28	25	122	44	36	8
ป.ธ.1-2 (แปล)	28	28	2	26	14	14	1	13	35	25	10	15
ป.ธ. 3	10	10	3	7	9	8	4	4	3	3	-	3
ป.ธ. 4	10	10	2	8	6	5	1	4	4	4	3	1
ป.ธ. 5	5	5	2	3	4	4	2	2	2	2	-	2
ป.ธ. 6	1	1	-	1	2	1	-	1	1	1	1	-
ป.ธ. 7	3	3	-	3	2	-	-	-	2	2	1	1
ป.ธ. 8	2	2	-	2	1	-	-	-	2	2	1	1
ป.ธ. 9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
รวม	59	59	9	50	88	75	35	40	171	83	51	32

(3) สถิตินักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักวัดเวกวณาราม พ.ศ. 2543-2545

ดังนี้

พระปริยัติธรรม	ปี 2543				ปี 2544				ปี 2545			
	เรียน	สอบ	ได้	ตก	เรียน	สอบ	ได้	ตก	เรียน	สอบ	ได้	ตก
นักธรรมตรี	155	133	95	38	149	141	99	43	208			
นักธรรมโท	231	199	65	134	163	160	86	75	112			
นักธรรมเอก	60	52	37	15	41	41	38	3	30			
ธรรมศึกษาตรี	133	126	63	63	153	146	60	86	152			
ธรรมศึกษาโท	54	50	45	5	29	29	25	4	36			
ธรรมศึกษาเอก	11	-	-	-	1	1	1	-	-			
รวม	644	560	305	255	536	518	309	211	538			

2) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา (ร.ร.สมเด็จพระพุทธชินวงศ์)

ทางวัดได้จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เพื่อรองรับบุตรหลานของพุทธศาสนิกชนชาวเขาจากอาศรมต่างๆที่พระธรรมจาริกได้ทำการเผยแผ่ศาสนาธรรมเป็นผลสำเร็จนับแต่ปี พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา ได้ส่งเข้ามาบวชเรียนที่วัดศรีโสดาเป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี จึงได้จัดตั้งโรงเรียน

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ ขึ้นมา ในปี พ.ศ. 2533 หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัด
กรมการศาสนา เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2533

วัตถุประสงค์ของโรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ เป็นโรงเรียนเฉพาะกิจ รับ
เฉพาะเด็กชายชาวเขาที่เข้ามาบวชเรียนและอยู่ประจำที่วัดศรีโสดา รูปแบบการจัดการศึกษา
คล้ายคลึงกับโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ ของกรมสามัญศึกษา เพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์เด็กชาย
ชาวเขาจากครอบครัวที่ยากจน อยู่ในถิ่นทุรกันดารห่างไกลความเจริญให้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนทั้ง
ทางพระพุทธศาสนาและ วิชาการทางโลก โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด

ปัจจุบัน ได้เปิดทำการสอนเฉพาะมัธยมศึกษาตอนปลาย มีแผนการเรียนสำหรับให้
นักเรียน 1 แผน คือ ศิลป์ภาษา

สถิติด้านผู้สำเร็จการศึกษาจาก โรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์

ปีการศึกษา	จบ กศ. ม.ต้น	จบ กศ. ม. ปลาย	ร.ร.วัดวิเวกนาราม อ.สันทราย สาขาฯ			
			ม.1	ม.2	ม.3.	รวม
2537	94	7				
2538	90	18	-	-	-	
2539	176	46	-	-	-	
2540	202	66	-	-	-	
2541	170	65	201	-	-	201
2542	129	62	221	155	-	366
2543	3	88	120	209	130	459
2544	106	120	111	84	152	337
2545	-	-	157	92	82	331
รวม	970	472	800	540	364	1704

3) การศึกษาระดับอุดมศึกษา (โครงการจัดการศึกษาภาคพิเศษ)

ทางวัดศรีโสดาได้ขยายการศึกษาเพื่อพระธรรมจาริกที่จบการศึกษาระดับสามัญ
ศึกษา และปฏิบัติงานพระธรรมจาริกตามอาศรมต่างๆ ในระดับอุดมศึกษาที่จะเอื้อต่อการปฏิบัติงาน
เผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงได้ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา จัดการศึกษาระดับ
ปริญญาตรี 2 สถาบัน คือ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ในสาขา
สังคมสงเคราะห์ ตามหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต และสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ และสาขาวิชา

การศึกษา หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สำหรับบุคลากรประจำการภายนอกสถาบัน รายละเอียดของโครงการ ดังต่อไปนี้

3.1) โครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการภายนอกสถาบันฯ

(กส. บป.)

หลักสูตรนี้ เป็นการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลประจำการภายนอกวิทยาลัย เพื่อพัฒนาสมรรถภาพพระภิกษุในโครงการพระธรรมจาริก หลักสูตรปริญญาครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา โปรแกรมวิชาการศึกษาอกระบบ วิชาโท ภาษาไทย ระดับปริญญาตรี 4 ปี จัดการศึกษาร่วมกับสถาบันราชภัฏเชียงใหม่มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 มีหลักการและเหตุผลดังนี้

คณะพระธรรมจาริก เป็นคณะพระภิกษุสงฆ์ที่ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาในถิ่นทุรกันดารตามชายแดน โดยเฉพาะทางภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งคณะพระธรรมจาริกได้ดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 มาจนถึงปัจจุบันมีเขตพื้นที่ปฏิบัติงานครอบคลุม 12 จังหวัด และตั้งอาศรมอยู่ประมาณ 190 แห่ง สภาพความเป็นจริงของชาวเขาส่วนใหญ่จะมีความรู้ศึกษาน้อย เด็กและเยาวชนด้อยโอกาสทางการศึกษา ดังนั้นงานของพระธรรมจาริกจึงต้องเน้นการให้การศึกษาเป็นหลักสำคัญ พร้อมทั้งกระตุ้นให้เกิดความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ คณะพระธรรมจาริกจึงจำเป็นต้องมีทักษะในการสอน และเทคนิคในการถ่ายทอดระดับสูงรวมทั้งความรู้วิชาการต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง

สถาบันราชภัฏเชียงใหม่เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีประสบการณ์อันยาวนาน ในการผลิตบุคลากรทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ มีความพร้อมและความชำนาญในการจัดการศึกษาและการฝึกอบรม ประกอบเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ตั้งอยู่ใกล้กับวัดศรีโสดา อันเป็นศูนย์อบรมพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุตามโครงการพระธรรมจาริก ทางโครงการพระธรรมจาริกได้มองเห็นถึงความพร้อมดังกล่าว จึงได้ขอความร่วมมือจากทางสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ให้จัดโครงการการศึกษาและฝึกอบรมให้กับคณะพระธรรมจาริก ด้วยงบประมาณสนับสนุน จากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

รูปแบบการจัดการศึกษา เป็นการศึกษาแบบผสมผสาน ระหว่างการเข้าชั้นเรียนและการศึกษาด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ เอื้อโอกาสให้พระธรรมจาริกได้ศึกษาด้วยตนเอง และการเข้าศึกษาในช่วงที่ไม่ได้ออกปฏิบัติงานจาริก โดยใช้เวลาเรียนตลอดหลักสูตร 5 ปีๆ ละ 3 ภาคการศึกษา

สถิติผู้เรียนและสำเร็จการศึกษา 194 โครงการ กศ. บป. ดังนี้

รุ่นที่	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546
1-7	19	22	38	33	16	30	36	จบ 194
8	กำลังศึกษาชั้นปีที่ 4							31

3.2) โครงการจัดการศึกษาภาคพิเศษแก่พระธรรมจาริก (กศ.พจ.)

ลักษณะโครงการ : เป็นโครงการหลักต่อเนื่องทุกปีการศึกษา ในแผนงานจัดการศึกษาเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีหน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และสำนักงานฯ โครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค วัดศรีโสดา เชียงใหม่

หลักการและเหตุผล คือ ตามที่มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ได้เปิดดำเนินการจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาบริการแก่พระภิกษุสามเณรมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 ได้ผลิตพระบัณฑิตออกไปปฏิบัติงานศาสนกิจแก่พระศาสนาและสังคมเป็นจำนวน 11 รุ่น แล้วนั้น การบริหารวิชาการของวิทยาเขตยังอยู่ในวงจำกัดเฉพาะพระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัยศึกษาเป็นส่วนใหญ่ แต่ยังไม่แผ่ขยายไปสู่พระธรรมจาริกหรือพระสังฆาธิการระดับอื่นๆซึ่งเป็นพระธรรมจาริก ที่ปฏิบัติหน้าที่ในชนบทห่างไกล ไม่สามารถมาเรียนตามปกติได้

ในปีการศึกษา 2542 (ซึ่งอยู่ในช่วงแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 8) วิทยาเขตซึ่งมีศักยภาพมากที่จะเปิดโอกาสให้พระธรรมจาริกที่มีคุณสมบัติครบ ได้ศึกษาเพิ่มวิทยฐานะให้สูงขึ้น เพื่อเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาและประโยชน์แก่คณะสงฆ์ ผู้ปฏิบัติงานพระธรรมจาริกในจังหวัดภาคเหนือ จึงได้เปิดหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิตภาคพิเศษแบบการศึกษาต่อเนื่อง ผู้ที่ศึกษาสามารถสะสมหน่วยกิตไว้ เมื่อศึกษาครบทุกกระบวนวิชาตามหลักสูตร สามารถสำเร็จการศึกษารับปริญญาตามสิทธิได้

การศึกษาที่เน้นหนักวิชาสังคมสงเคราะห์ จะเป็นแขนงวิชาหนึ่งที่พระธรรมจาริกสามารถนำความรู้เฉพาะด้านไปใช้ในการพัฒนาคน ครอบครัว กลุ่มคน และชุมชนให้มีศักยภาพในการช่วยเหลือตนเองได้ต่อไป วิธีการศึกษาสาขาดังกล่าว พระธรรมจาริกจะเดินทางลงมาศึกษาและพบอาจารย์ผู้สอนในชั้นเรียนที่วัดศรีโสดาทุกๆเดือนๆละ 7-10 วัน หลังจากนั้นจะต้องกลับไปปฏิบัติงานในหน้าที่เป็นพระธรรมจาริกตามหมู่บ้านชาวเขาที่ตนรับผิดชอบอยู่ ขณะเดียวกันจะฝึกปฏิบัติงานด้านการสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย การสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน การสังคมสงเคราะห์ชุมชน และการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักสูตรการเรียนภาคทฤษฎีในชั้นเรียน และฝึกปฏิบัติงานในหมู่บ้าน

ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าว วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่จึงจัดทำโครงการ การศึกษาภาคพิเศษแก่พระธรรมจาริกและภิกษุผู้ปฏิบัติการ (กศ.พจ.) ขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่ผู้ไม่สามารถศึกษาในเวลาปกติได้

2. เพื่อเปิดโอกาสให้พระธรรมจาริกได้ศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต โดยการศึกษาสะสมหน่วยกิต

3. เพื่อบริการวิชาการแก่คณะสงฆ์จังหวัดต่างๆ ในภาค 6 และ 7 ในฐานะที่มจร. วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ในจังหวัดภาคเหนือ

สถิติพระนิสิตโครงการ การศึกษาเพื่อพระธรรมจาริก(กศ. พจ.) พ.ศ. 2543-2545

ชั้นปีที่ศึกษา	พ.ศ.2543	พ.ศ. 2544	พ.ศ. 2545	หมายเหตุ
ปีที่ 1	11	32	28	
ปีที่ 2		11	32	
ปีที่ 3			11	

4) การศึกษานอกโรงเรียน(การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาสงเคราะห์)

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนที่วัดศรีโสดา ครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2514 สืบเนื่องจากจากจัดตั้งศูนย์อบรมพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรชาวเขา เล็งเห็นว่า พระภิกษุสามเณรชาวเขา ขาดความรู้พื้นฐานทางการศึกษา และด้วยโอกาสทางการศึกษา จึงได้เปิดโรงเรียนผู้ใหญ่ชาวเขาขึ้นมา เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาบุคลากรของชาติ ตามหลักสูตรของกรมการศึกษานอกโรงเรียน และจัดการศึกษาเพื่อเยาวชนชาวเขาโรงเรียนผู้ใหญ่สตรีวัดวิเวกวานารามเป็น การศึกษาสายอาชีพ มีรายละเอียดดังนี้

4.1) โรงเรียนผู้ใหญ่(ชาวเขา)วัดศรีโสดา

วัตถุประสงค์ของโรงเรียน จำแนกได้ดังนี้

1. เพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์ชาวเขาที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารห่างไกลการคมนาคมที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาได้รับการศึกษาอ่านออกเขียนได้ ให้มีนิสัยรักการอ่าน อันจะเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมตามอัธยาศัย

2. เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถและทักษะเพียงพอแก่การประกอบอาชีพ การศึกษาเพิ่มเติม การดำเนินชีวิต มีความรู้พื้นฐานในการแก้ปัญหาชีวิตประจำวันได้

3. เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สามารถปรับตัวได้เท่าทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน มีเจตคติที่ดีต่อสัมมาชีพ มีความขยัน อดทน ประหยัด ตลอดจนรู้จักสงวนและบำรุงสาธารณสมบัติ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

4. เพื่อให้เห็นคุณค่าและการดำรงไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และวัฒนธรรมอันดีงาม เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม มีระเบียบวินัย รู้จักสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

รูปแบบการจัดการศึกษา

จัดการศึกษาใน 2 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา (ระดับที่ 1-3) และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ระดับ 4) โดยเปิดเรียนที่วัดศรีโสดา และตามอาศรมพระธรรมจาริก 32 แห่ง นับแต่เปิดการศึกษามานักเรียนมากกว่า 2,000 คน ปี พ.ศ. 2545 นักเรียนโรงเรียนผู้ใหญ่(ชาวเขา) ที่วัดศรีโสดา มีนักเรียน ทั้ง 3 ระดับ จำนวน 84 คนที่กำลังศึกษาอยู่ตามอาศรมพระธรรมจาริก จำนวน 210 คน (เฉพาะที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่และอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก)

4.2) โรงเรียนผู้ใหญ่สตรีวัดวิเวกวาราม

โรงเรียนผู้ใหญ่สตรีชาวเขาวิเวกวาราม เป็นสาขาของโรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ เปิดเมื่อปี พ.ศ. 2537 สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน ใช้หลักสูตรแบบมีชั้นเรียน จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และสอนวิชาชีพอื่นๆ เช่น โภชนาการ การบริหาร บ้านเรือน การเกษตร การตัดเย็บเสื้อผ้า การทำเครื่องประดับ และงานประดิษฐ์ เป็นต้น เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนสตรีชาวเขาได้รับโอกาสทางการศึกษา มีอาชีพตรงตามตลาดแรงงาน และเกิดความสำนึกในคุณค่าของสตรี

สาเหตุของการจัดตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่สตรีชาวเขาขึ้นมา ด้วยพระธรรมจาริกได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขา ต่างวัฒนธรรม ได้ตระหนักถึงปัญหาและความจำเป็นที่จะต้องช่วยเหลือเด็กและสตรีให้มีความรู้ มีการศึกษาและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ควบคู่ไปกับการสงเคราะห์เยาวชนชายที่ได้ดำเนินการมาแล้ว วัดอุปประสงค์ของการตั้งโรงเรียนคือ เพื่อให้เยาวชนสตรีชาวเขา ได้มีสถานที่เรียน มีการศึกษาและความรู้ประกอบอาชีพได้ เพื่อสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพสามารถทำประโยชน์แก่ประเทศชาติได้ และเพื่อป้องกันการถูกล่อลวงประเวณี(ตกเขียว)

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตร แบ่งเป็นวิชาสามัญ ที่ผู้เรียนต้องเรียนวิชาบังคับ 5 หมวดวิชา เช่น ภาษาไทย คณิตศาสตร์ โลภของงานอาชีพ ส่งเสริมคุณภาพชีวิต และวิชาเลือก 3 หมวด คือ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และคณิตศาสตร์ 2 ส่วนวิชาชีพ มี 7 วิชา มีนักเรียนเยาวชนสตรีที่มาจากชาวเขาเผ่าต่างๆ ถึง 8 เผ่า คือ กระเหรี่ยง แม่เฒ่า มูเซอ อาข่า ลีซอ เย้า ลัวะ ถิ่น และชาวพื้นราบในถิ่นทุรกันดาร

สถิตินักเรียนของโรงเรียนผู้ใหญ่วัดศรี(ชาวเขา) วัดวิเวกนาราม พ.ศ. 2538-2546

ปีการศึกษา	จำนวนนักเรียน	นักเรียนที่จบ หลักสูตร	คิดเป็นร้อยละ
2538	60	53	88.33
2539	160	120	75.00
2540	71	60	78.94
2541	105	81	77.14
2542	113	84	74.33
2543	126	105	83.33
2544	130	-	ไม่มีข้อมูล
2545	120	-	ไม่มีข้อมูล
รวม	890	503	56.51

นับได้ว่า วัดศรีโสดา ได้ดำเนินงานในระดับแม่ข่าย รับเยาวชนชาวเขา มาให้การศึกษา ให้บรรพชา อุปสมบทเป็นศาสนทายาท เป็นศูนย์การประชุม การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เป็นศูนย์รองรับการอุปสมบทหมู่และรับผู้อุปสมบทได้รับการศึกษาตามหลักสูตรที่วัดจัดการอย่างที่กำลังมา

นี่คือกระบวนการสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยที่เห็นชัดเจน โดยพระธรรมจาริก ทั้งส่วนแม่ข่าย และอาศรมลูกข่าย ผ่านกระบวนการจัดการศึกษา การเผยแผ่ศาสนาควบคู่กันไป การที่จะเปลี่ยนค่านิยมของใคร ประการแรก ต้องให้เขาเข้าใจว่า สิ่งใหม่มีคุณความดีแก่ชีวิตและสังคมตนอย่างไร ด้วยการเปิดโลกทัศน์ทางการศึกษา เมื่อคนมีการศึกษาดี ย่อมเห็นคุณค่าและสำนึกถึงดินแดนที่ตนอาศัย สำนึกถึงผู้ปกครอง สำนึกถึงศาสนาและวัฒนธรรมของชาติร่วมกัน โดยไม่ต้องบังคับแต่อย่างใด ความรู้สึกว่าเป็นคนไทยของชาวเขา ผ่านวิธีการปลูกจิตสำนึกยาวนาน โดยพระธรรมจาริก อาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ชาวเขาจึงไม่เกิดความรู้สึกแปลกแยกว่า เขายังเป็นชาวอื่น มิใช่เป็นคนไทยอีกต่อไป

4.4 ความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์(ข้อมูลภาคสนาม)

ผู้วิจัย ได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคลสำคัญผู้รับผิดชอบโครงการพระธรรมจาริก ภาคเหนือจำนวน 60 ท่าน ประกอบด้วย ประธานโครงการ คณะพระ

ธรรมจาริก ผู้อำนวยการโครงการ ฯ แก่นนำชาวพุทธประจำหมู่บ้าน และชาวเขาในเขตปฏิบัติงาน (อาศรม) ของพระธรรมจาริก นับแต่เริ่มแรกจนปัจจุบัน ขอเสนอ ดังนี้

4.4.1 ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตารางที่ 1 แสดงเพศ และสถานภาพ ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

รายการ	จำนวนคน	คิดเป็นร้อยละ	หมายเหตุ
เพศ			
ชาย	60	100	
หญิง	-	-	
รวม	60	100	
สถานภาพ			
พระภิกษุ	55	91.66	
ฆราวาส	5	8.34	
รวม	60	100	

จากตารางที่ 1 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้รับการสัมภาษณ์ พบว่า เป็นเพศชาย ทั้งหมด ไม่มี เพศหญิง เพราะเพศชายทำงานที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ ได้สะดวกกว่าเพศหญิง เมื่อจำแนกโดย สถานภาพ เป็นพระภิกษุ ที่ทำหน้าที่ประธานโครงการพระธรรมจาริก เป็นผู้อำนวยการโครงการ เป็นพระธรรมจาริก เป็นส่วนใหญ่คิดเป็น ร้อยละ 91.66 นอกนั้นเป็นฆราวาส 5 คน คิดเป็นร้อยละ 8.34

ตารางที่ 2 แสดงอายุ ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

อายุระหว่าง	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ	หมายเหตุ
20 – 30	48	80	
31 – 40	1	1.67	
41 - 50	4	6.67	
51 ขึ้นไป	7	11.66	
รวม	60	100	

จากตารางที่ 2 แสดงข้อมูลด้านอายุของผู้รับการสัมภาษณ์ พบว่า ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-30 ปี มีจำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 80 รองลงมา มีอายุ 51 ขึ้นไป จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 11.66 และมีอายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 6.67 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 แสดงวุฒิการศึกษาของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

วุฒิการศึกษา	จำนวนคน	คิดเป็นร้อยละ	หมายเหตุ
ต่ำกว่าปริญญาตรีถึงชั้น ปวส.	32	53.33	
ปริญญาตรีขึ้นไป	28	46.67	
รวม	60	100	

จากตารางที่ 3 แสดงวุฒิการศึกษา พบว่า ผู้รับการสัมภาษณ์ มีการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 53.33 รองลงมาเป็นผู้ที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 46.67

ตารางที่ 4 แสดงหน้าที่รับผิดชอบ ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

หน้าที่	จำนวนคน	คิดเป็นร้อยละ	หมายเหตุ
ผู้รับผิดชอบระดับนโยบาย	7	11.67	
ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ (พระธรรมจาริก)	50	83.33	
แกนนำชาวพุทธบนพื้นที่สูง	3	5	
รวม	60	100	

จากตารางที่ 4 แสดงหน้าที่รับผิดชอบในโครงการพระธรรมจาริก พบว่า ผู้รับการสัมภาษณ์ จำนวน 50 คน คิดเป็น ร้อยละ 83.33 มีหน้าที่ เป็นผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ (พระธรรมจาริก) รองลงมา 7 คน คิดเป็น ร้อยละ 11.67 เป็นผู้รับผิดชอบงานระดับนโยบาย น้อยที่สุดเป็นแกนนำชาวพุทธบนพื้นที่สูง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 5

4.4.2 ตอนที่ 2 แสดงข้อคิดเห็นจากการตอบแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างเพื่อถามพระธรรมจาริก จำแนกคำถามเป็น 2 ประเด็นหลักคือ ด้านการสร้างจิตสำนึกความเป็นไทย จำนวน 5 คำถาม และด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน 3 คำถาม และสอบถามความคิดเห็นแก่นำชาวพุทธ จำแนกเป็น 2 ประเด็นเช่นกัน คือ การเป็นผู้นำชาวพุทธชาวเขา 2 คำถาม และ เกี่ยวกับการด้านการหันมานับถือพระพุทธศาสนา 2 คำถามเช่นกัน จากแบบสัมภาษณ์ที่ส่งกลับมา ครบ 60 ชุด คิดเป็น 100 เปอร์เซ็นต์ ได้แสดงความคิดเห็น จำแนกเป็นประเด็น ตามข้อคำถามดังนี้

4.4.2.1 ด้านการสร้างจิตสำนึกความเป็นไทย

1) เกี่ยวกับเหตุผลที่ควรสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยแก่ชาวไทยภูเขา

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง) วรบุญโญ ประธานคณะพระธรรมจาริก อดีตพระธรรมจาริกรุ่นที่ 1 มีประสบการณ์การเป็นพระธรรมจาริก 41 ปี สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2548 เวลา 14.00 น. ให้ความเห็นว่า “มีความจำเป็นมาก เพราะจะได้ทำให้ชาวไทยภูเขาเปลี่ยนทัศนคติไปในทางที่ดี ทำให้พวกเขามีความภูมิใจซึ่งจะได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย และนับถือพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับคนไทยโดยทั่วไป”

ในประเด็นเดียวกัน พระราชวิมลเมธี (สังวาลย์) พรหมบุญ โณ ผู้อำนวยการสำนักงานบริหารงานโครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ ให้ความเห็นเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2549 ให้ความเห็นว่า “ก่อนอื่นที่พระธรรมจาริกจะนำเอาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปประกาศและเผยแผ่แก่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ นั้น ประการแรกต้องสร้างจิตสำนึกความเป็นไทย ปลุกฝังความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ สร้างความมั่นคงและกำลังใจแก่ชาวเขาเหล่านั้นก่อนอื่น ๆ”

นอกจากนี้ พระครูสุตติกิจจานุกูล (เสงี่ยม) ชิริบุญโญ ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานบริหารงานโครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ ให้ความเห็นในการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2549 ว่า “ชาวไทยภูเขาเป็นชนเผ่าพันธุ์หนึ่งที่อาศัยอยู่ท่ามกลางถิ่นบนผืนแผ่นดินไทย การที่พวกเขาเหล่านั้นยังไม่มีความรู้สึกรู้ตัวตนเองว่า เขาคือคนไทย เพราะยังไม่มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมืองใดเข้าไปชี้แจงให้เขาเหล่านั้นมีจิตสำนึกรู้สึกตัวเองว่าคือคนไทย ฉะนั้นพระธรรมจาริกจึงเป็นเจ้าหน้าที่ส่วนหนึ่งของรัฐบาล ที่มีบทบาทและหน้าที่ที่จะต้องช่วยชี้แจงแนะนำให้พวกเขามีความรู้สึกเป็นคนไทยและจะต้องรักผืนแผ่นดินไทยต่อไป”

และพระครูโสภณศิริประสาภิกิจ (เพี้ยน) จิตบุญโญ พระธรรมจาริกรุ่นแรก ปี พ.ศ. 2508 ก็เสริมความเห็นจากการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2548 ว่า “เพราะการได้นำคำสอนอันเป็นพระธรรมของพระพุทธเจ้าไปประกาศและเผยแผ่แก่ชาวเขาให้ได้รู้จัก

พระพุทธศาสนา ต่อมาชาวเขาได้รู้จักและซาบซึ้งในคำสอน ได้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของชาติ ปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ นับว่าเป็นอานิสงส์อันใหญ่หลวงมาก การกระทำในสิ่งเหล่านี้แหละคือ การสร้างจิตสำนึกความเป็นคนไทยแก่ชาวเขาและเป็นสิ่งจำเป็นมากๆ”

ในส่วน นายวัลลภ พลอยทับทิม ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2548 ว่า “เพราะชาวไทยภูเขาคือคนไทยที่เกิดและอาศัยอยู่บนภูเขา ดินเขตชายแดนของประเทศเพื่อนบ้าน ห่างไกลการคมนาคมและความเจริญ อาจไม่ทราบว่าตนเองคือคนของประเทศใดหรือชาติใด ทางรัฐบาลจึงได้อาศัยหน่วยงานของรัฐอีกส่วนหนึ่งและอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญที่สุดคือ โครงการพระธรรมจาริกที่ได้จัดส่งพระธรรมจาริกออกไปประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาพร้อมกันนั้นก็ได้ปลูกฝังทัศนคติและสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยแก่ชาวเขาเหล่านั้นอีกด้วย”

นายมนูญ ดิษายน อธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2548 ว่า “การสร้างจิตสำนึกของความเป็นคนไทยแก่ชาวไทยภูเขา วัตถุประสงค์เป้าหมายคือเพื่อให้เกิดการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาประสบผลสำเร็จตามนโยบายของรัฐบาลเพื่อให้เกิดสันติสุข ความร่มเย็นในประเทศไทย”

2) โครงการพระธรรมจาริกสามารถสร้างและปลูกจิตสำนึกความเป็นไทย

สมเด็จพระมหาธีรราชมั่งคณาจารย์ (ช่วง) วรบุญโญ เสนอความเห็น ว่า “โครงการพระธรรมจาริกสามารถสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นไทยแก่ชาวเขาได้เป็นอย่างมาก และเป็นที่น่าพึงพอใจในการทำงานของพระธรรมจาริกที่สามารถเข้าถึงหมู่บ้านชาวเขาในถิ่นทุรกันดารและได้สร้างถาวรวัตถุทางพระพุทธศาสนา เช่น ศาลาบำเพ็ญบุญ กุฏิพระสงฆ์เป็นอาคารถาวร และได้มอบพระพุทธรูปบูชาให้แก่ชาวเขาแต่ละหลังคาบ้านไว้กราบไหว้บูชาเพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านจิตใจในพระพุทธศาสนาและมีจิตสำนึกในความเป็นคนไทย”

พระราชวิมลเมธี (สังวาลย์) พรหมคุณ โฉ เสริมว่า “โครงการพระธรรมจาริกเป็นหน่วยงานหนึ่งที่สามารถสร้างจิตสำนึกและปลูกฝังจิตใจให้รู้สึกสำนึกแก่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่เกิดและอาศัยอยู่ตามชายแดนของประเทศไทยได้อย่างมั่นคง พระธรรมจาริกมีหน้าที่พัฒนาชาวเขาทางด้านจิตใจเป็นประการสำคัญ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 จนถึงปัจจุบันพระธรรมจาริกสามารถสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกด้านจิตใจของชาวเขาให้รักชาติบ้านเมืองได้เป็นจำนวนมาก ดังจะเห็นได้จากการทำงานที่ชาวเขาได้ส่งบุตรหลานของตนขอเข้ารับราชการอุปสมบทในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก และได้ปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะก็มีเป็นจำนวนมากเช่นเดียวกัน”

พระครูสุตกิจจานุถูล (เสงี่ยม) ชีรปัญญา กล่าวเพิ่มเติมว่า “โครงการพระธรรมจาริกเป็นหน่วยงานและองค์กรอันสำคัญยิ่งในการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาในด้านจิตใจ โดยมีพระธรรมจาริกเข้าไปเผยแผ่และประกาศหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ บนพื้นที่สูงให้เป็นผู้มีจิตใจรักสันติ รักผืนแผ่นดินที่ตนอาศัยอยู่ ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้”

และ พระครูโสภณศิริประชากิจ (เพี้ยน) จิตปัญญา ให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า “โครงการพระธรรมจาริกได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อประเทศชาติและสังคม โดยส่วนรวมมาตลอดก่อนปี พ.ศ. 2508 เมื่อจะมีโครงการพระธรรมจาริกเกิดขึ้น ความสงบสุขของประเทศชาติบ้านเมือง ตามแนวเขตชายแดนมีแต่ความวุ่นวาย ภัยจากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ชุกชุม โครงการพระธรรมจาริกจึงได้ตระหนักถึงเรื่องนี้จึงได้จัดส่งพระธรรมจาริกออกไปประกาศและเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนาให้ชาวเขาเหล่านั้นได้เข้าใจและนำไปประพฤติปฏิบัติ ให้มีจิตสำนึกในความเป็นคนไทย ความสงบสุขตามบริเวณชายแดนจึงได้เกิดขึ้นจนกระทั่งในปัจจุบัน”

นายวัลลภ พลอยทับทิม เสริมว่า “โครงการพระธรรมจาริกสามารถและปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นไทยแก่ชาวเขาเผ่าต่างๆ ได้มาก เพราะพระธรรมจาริกนอกจากจะนำเอาธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปอบรมแนะนำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบแล้ว ยังได้กระตุ้นปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นคนไทยให้รักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อีกด้วย”

นายมนูญ ดิยาชน กล่าววว่า “โครงการพระธรรมจาริกสามารถสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยแก่ชาวเขาได้มาก นอกจากการที่พระธรรมจาริกได้นำเอาธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปประกาศและเผยแผ่แก่ชาวเขาให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและปฏิบัติตามเป็นพุทธมามกะแล้ว ยังได้ให้การพัฒนาแก่ชาวเขาด้านต่าง ๆ อีกเช่น การเกษตร การศึกษา ฯลฯ ซึ่งทำให้ชาวเขารักและหวงแหนผืนแผ่นดินไทยตลอดไป”

3) เกี่ยวกับวิธีการปลูกจิตสำนึกความเป็นไทยให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย

ผู้ให้สัมภาษณ์ มีความเห็นไม่ต่างกัน คือ สมเด็จพระมหาธีรราชมงคลจารย์ (ช่วง) วรรณปัญญา แสดงวิธีการปลูกจิตสำนึกความเป็นไทยที่จะให้ได้ผลสำเร็จตามเป้าหมายนั้นดังนี้ “ควรจะแยกออกเป็นประเด็นหลักใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. การสร้างโรงเรียนสอนหนังสือภาษาไทยแก่ชาวเขา
2. ตั้งและสร้างแกนนำชาวพุทธบนพื้นที่สูง
3. ตั้งศูนย์ยุวพุทธธรรมจาริก
4. ให้ชาวเขาที่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาปฏิบัติตามเป็นพุทธมามกะ
5. ส่งกลยุทธชาวเขาเข้ารับราชการอุปสมบทเป็นพระภิกษุสามเณร”

พระราชวิมลเมธี (สังวาลย์) พรหมมณฺโณ กล่าวว่า “ประการแรกต้องให้ชาวเขา ยอมรับ นับถือในตัวพระธรรมจาริก มีความเชื่อถือและเลื่อมใสศรัทธาก่อน ลำดับต่อมาก็นำเอา ธรรมะคำสอนของพระพุทธเจ้าอบรมชี้แนะในเรื่องการทำความดีละความชั่ว บำเพ็ญตนให้เกิด ประโยชน์แก่ตนและแก่ประเทศชาติที่ตนอาศัยอยู่ รู้จักบุญคุณของแผ่นดินที่ตนทำมาหากินเลี้ยงชีพ รักและหวงแหนประเทศไทยเป็นที่สุด เพราะพวกเขาก็คือคนไทยเช่นเดียวกันกับคนไทยอื่นๆ”

พระครูสุตกิจจานุกูล (เสถียร) ชีรปัญญา เพิ่มความเห็นว่า “ใช้วิธีการโดยจัดส่งพระ ธรรมจาริกออกเดินทางไปประกาศพุทธธรรมแก่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ตามแนวเขตชายแดน ของประเทศให้ทั่วถึงทุกหมู่บ้านของชาวเขา ช่วยปลูกฝังให้เขาเหล่านั้นมีจิตสำนึกรู้สึกรักความเป็น คนไทย เป็นผู้มีความนับถืออันสูงสุดที่ได้อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินไทยอันมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยึด เหนี่ยวทางจิตใจให้ใฝ่แต่สันติ ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่นให้เดือดร้อน อันมีพระมหากษัตริย์เป็น ประมุขของชาติ ควรที่จะได้ตอบแทนต่อแผ่นดิน ด้วยการช่วยกันรักษาปกป้องแผ่นดินไทยให้ มั่นคง ยั่งยืนปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง”

ในขณะที่ พระครูโสภณศิริประสาธกิจ (เพ็ญ) จิตปัญญา กล่าวว่า “การปลูก จิตสำนึกความเป็นคนไทยแก่ชาวเขา ในระยะแรกที่เข้าไปประจำอยู่ในหมู่บ้านชาวเขา อันดับหนึ่ง คือการสร้างโรงเรียนชั่วคราวสอนหนังสือภาษาไทยแก่ชาวเขาขึ้นในปี พ.ศ. 2508 ซึ่งถือว่ามีความ จำเป็นอันสำคัญยิ่งต่อการปลูกฝังให้ชาวเขามีจิตสำนึกในความเป็นไทยอย่างมั่นคง การสร้าง โรงเรียนให้ชาวเขา ได้แสวงหาความรู้ในด้านต่าง ๆ นั้น เพื่อเป็นการเสริมสร้างความรู้ ประสพการณ์ให้ชาวเขามีหูตากว้างไกล ซึ่งเป็นนโยบายหลักอันสำคัญของพระธรรมจาริกที่จะ ปลูกฝังความเป็นคนไทยของชาวเขา ได้อย่างสมบูรณ์และถาวรตลอดไป ในปัจจุบันได้จัดการ เรียนการสอนในโรงเรียนพระธรรมจาริกอุปถัมภ์ 1 ในหมู่บ้านเข้าหนองแวน ตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ 1 ถึงมัธยมปีที่ 3 เป็นอาคารเรียนถาวร มอบให้แก่ทางราชการไปแล้วเมื่อปี พ.ศ. 2511”

นายวัลลภ พลอยทับทิม เสนอความเห็นไว้ว่า “ทางรัฐบาลได้ตั้งเป้าหมายไว้ว่า ทำ อย่างไรจึงจะทำให้ชาวเขาทุกเผ่าและทุกคนที่อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินไทย มีความจงรักภักดี มีความ สามัคคีกัน มีความสงบสุข ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน และรักหวงแหนแผ่นดินไทยที่ตนอาศัยทำ มาหากินอยู่ที่นี่ มีความเจริญรุ่งเรือง ทางรัฐบาลจึงได้อาศัยกำลังส่วนหนึ่งของพระธรรมจาริก เข้า ไปสร้างและพัฒนาชาวเขาทางด้านจิตใจให้ควบคู่กับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของรัฐบาล ด้วยวิธีการ นี้การพัฒนาชาวเขาในด้านต่าง ๆ จึงได้ประสบผลสำเร็จอย่างงดงามดังเช่นในปัจจุบัน”

นายมนินทร ตียายน กล่าวว่า “การปลูกจิตสำนึกนั้น จะต้องมีการร่วมมือจากหลาย ฝ่ายทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายรัฐบาล อย่างจริงจังด้วยการพัฒนาทางด้านจิตใจให้ชาวเขารู้จัก

รับผิดชอบตอบแทนคุณต่อแผ่นดินที่ตนอาศัยอยู่ให้เป็นพลเมืองดีของชาติและเกิดความสามัคคีในหมู่บ้านชน”

4) ด้านปัญหา/อุปสรรคและแนวทางแก้ไขปัญหา

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง) วรปัญโญ ระบุว่า “ปัญหาในการปฏิบัติงานตามโครงการพระธรรมจาริกที่สำคัญตั้งแต่เริ่มดำเนินงานเมื่อปี พ.ศ. 2508 จนถึงปัจจุบัน ที่สำคัญอันดับต้น ๆ ก็คือ งบประมาณที่สนับสนุนช่วยเหลือจากทางการของรัฐบาลนั้น ไม่เพียงพอต่อการที่จะขยายงานของโครงการให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ในหมู่บ้านชาวเขาและตามขนาดของประชากรชาวเขาที่เพิ่มขึ้นทุกปี ด้านบุคลากรของพระธรรมจาริกที่มีภูมิองค์ความรู้ ความเชี่ยวชาญ และมีเสขียวัตรอันดีงามมีไม่เพียงพอ ส่วนเรื่องอื่น ๆ นั้น คงจะเป็นปัญหาอันดับรองซึ่งสามารถแก้ไขได้ในระยะอันสั้น ส่วนด้านงบประมาณและด้านบุคลากรคงจะได้ใช้แผนในระยะยาวต่อไป”

พระราชวิมลเมธี (สังวาลย์) พรหมวณฺโณ ชี้แจงว่า “ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการพระธรรมจาริกนั้นมีมากมาย แต่ปัญหาอุปสรรคที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นจะต้องแก้ไขในเบื้องต้นนั้นก็คือ ด้านการงบประมาณ ด้านอัตราค่าจ้างบุคลากร ซึ่งมีความจำเป็นอยู่มากในปัจจุบัน ด้านค่าจ้างของพระธรรมจาริกนั้นมีความสำคัญมากเช่นเดียวกัน เพราะพระธรรมจาริกที่มีความสามารถด้านการเผยแผ่และเสขียะนั้นยังมีน้อยมาก จึงต้องรีบสร้างปัจจัยด้านนี้ให้มีความเข้มแข็งต่อไป”

ส่วนพระครูสุตกิจจานุกุล (เสงี่ยม) ชีรปัญโญ มองเห็นว่า “ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ นั้น ย่อมมีปัญหาและอุปสรรคมากบ้างพอสมควร ตัวอย่างเช่น หมู่บ้านใดที่เคยนับถือศาสนาอื่น ๆ มาก่อนแล้ว ก็ย่อมเป็นปัญหามากในการที่จะชี้แจงแนะนำให้พวกเขาเหล่านั้นให้หันมานับถือพระพุทธศาสนา แต่ก็ต้องใช้เวลาด้วยความอดทนเสขียะ ส่วนปัญหาด้านอื่น ๆ ซึ่งมีใช้ปัญหาด้านศาสนาก็จะรายงานให้หน่วยงานของรัฐรับดำเนินการต่อไป”

และพระครูโสภณกิริยประชากิจ (เพ็ญ) ฐิตปัญโญ มองเห็นปัญหาและแนวทางแก้ไขดังนี้ “ในระยะแรก ๆ คือปัญหาผู้ก่อการร้ายจะมายิงสังเวยให้ชาวเขาเกลียดชังพระธรรมจาริกอยู่ตลอดเวลา แต่ด้วยการอุทิศตน เสขียะ มีอุดมการณ์ที่จะนำเอาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปประกาศและเผยแผ่แก่ชาวเขาให้ได้รู้ซึ่งและเข้าใจแล้วนำเอาไปประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองดีของชาติ ผลที่สุดชาวเขาก็กายเป็นคนไทยที่มีคุณภาพ ความสันติสุขจึงได้เกิดขึ้นในหมู่บ้านชาวเขาดังที่ได้เป็นอยู่ในปัจจุบัน”

นายวัลลภ พลอยทับทิม ชี้ปัญหาว่า “ปัญหาอันสำคัญที่สุดคือ งบประมาณไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานตามกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการพระธรรมจาริก ซึ่งมีความจำเป็นอย่างมากมาย เนื่องจากทางรัฐบาลได้ให้การสนับสนุนในด้านการงบประมาณเพียงจำกัด แต่กระนั้นก็ตามทางรัฐบาลยังต้องอาศัยงบประมาณส่วนหนึ่งจากมูลนิธิเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชนชั้นกัณดารในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เข้ามาสมทบและสนับสนุนช่วยเหลืออีกแรงหนึ่ง ยิ่งกว่านั้นแล้วยังได้อาศัยแรงศรัทธาจากสาธุชนทั้งหลายที่ได้เห็นความสำคัญของโครงการพระธรรมจาริกนี้ บริจาคทรัพย์สินเงินทองและปัจจัยต่าง ๆ สมทบร่วมบำเพ็ญกุศลในการนี้ด้วย”

นายมนูญ ดิยาชน กล่าวว่ “การปฏิบัติงานตามโครงการพระธรรมจาริกนั้นตามที่ได้รับรายงานคือ การคมนาคมไม่สะดวก งบประมาณในการดำเนินงานมีไม่เพียงพอ การประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับพระธรรมจาริกยังไม่คืบหน้าเท่าที่ควร ซึ่งมีเรื่องทั้งหลายเหล่านั้น ทางรัฐบาลจะได้พยายามแก้ไขเป็นระบบและตามขั้นตอนต่อไป”

5 ประเด็นที่ชาวเขายอมรับตอบทบาทของพระธรรมจาริกและให้ความร่วมมือ

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง) วรปุญโญ มองเห็นว่า “ในปัจจุบันชาวเขาได้เปลี่ยนทัศนคติไปในทางที่ดีขึ้น ในการที่ไม่เคยรู้จักพระสงฆ์ ไม่รู้จักพระพุทธศาสนาเป็นการให้ความเคารพนับถือพระ เข้าใจในเรื่องพระพุทธศาสนาดีขึ้น มีการเรียกร้องให้ตั้งอาศรมพระธรรมจาริกและขอพระไปอยู่ช่วยสั่งสอนพวกเขา บางหมู่บ้านมีการนุ่งขาวห่มขาวถือศีล มีการทำบุญตักบาตร ฟังพระธรรมเทศนาในวันพระและในวันที่สำคัญ ๆ และที่สำคัญที่สุดก็คือ การส่งบุตรหลานของตน ๆ ขอเข้าบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยที่วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่”

พระราชวิมลเมธี(สังวาลย์) พรหมวงษ์ โณ เน้นความเห็นว่ “ในปัจจุบันปรากฏว่าชาวเขาได้ให้การยอมรับและสนองตอบตอบทบาทของพระธรรมจาริกเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่ชาวเขามีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา นิยมส่งบุตรหลานของตน ๆ ขอเข้าบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุสามเณรแต่ละปีมีจำนวนมากขึ้น หมู่บ้านชาวเขาบางแห่งก็ได้ปฏิบัติตนเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ โดยการบวชนุ่งขาวห่มขาวอยู่ตามอาศรมต่าง ๆ ในบางฤดูกาล เช่น ถููปิดภาคเรียน เป็นต้น”

พระครูสุตกิจจานุถูล (เสงี่ยม) ชีรปุญโญ กล่าวสอดคล้องกันว่ “ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ได้แสดงการยอมรับตอบทบาทและหน้าที่ของพระธรรมจาริกเป็นอย่างมาก เห็นได้จากการที่

ชาวเขาได้แสดงตนเป็นพุทธมามกะเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากและได้ส่งบุตรหลานของตน ๆ ขอเข้าบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุสามเณรเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากติดต่อกันทุก ๆ ปีเช่นกัน”

พระครูโสภณกิริยประชากิจ (เพี้ยน) จิตปัญโญ เสริมว่า “ในปัจจุบันชาวเขาได้ให้การยอมรับต่อบทบาทและความสำคัญของพระธรรมจาริกอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่ชาวเขาได้ส่งบุตรหลานของตน ๆ ขอเข้าบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุสามเณรเป็นจำนวนมากแต่ละปี และได้ปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะเพิ่มมากขึ้น อาศรมพระธรรมจาริกบางแห่งได้ยกขึ้นเป็นวัดประจำหมู่บ้านก็มี”

นายวัลลภ พลอยทับทิม เห็นพ้องกันว่า “ในปัจจุบันชาวเขาได้แสดงการยอมรับต่อบทบาทของพระธรรมจาริกมาก ดังจะเห็นได้จากการที่ชาวเขาได้ส่งบุตรหลานของตนขอเข้าบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุสามเณรเพิ่มเป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี ทางโครงการพระธรรมจาริกจึงได้กำหนดคุณสมบัติต่าง ๆ ให้รัดกุมก่อนที่จะนำชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เข้ามาบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนาของแต่ละปี”

นายมนูนิทร ดิยาชน กล่าวว่ “ในปัจจุบันชาวเขาได้แสดงการยอมรับต่อบทบาทของพระธรรมจาริกอย่างมาก ดังจะเห็นได้ว่าชาวเขาให้ความร่วมมือทุกสิ่งทุกอย่างในการพัฒนาหมู่บ้านของตนเองและทำตามนโยบายของพระธรรมจาริก เช่น ได้ส่งบุตรหลานของตนเข้าบรรพชาอุปสมบทเพิ่มขึ้นทุกปี ปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ โดยได้ขอพระธรรมจาริกให้ไปประจำอยู่ในหมู่บ้านของตน ๆ เพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน”

4.4.2.2 ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

1) วิธีการที่ใช้ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวไทยภูเขาให้ได้ผลตามจุดมุ่งหมาย/แผนงาน

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง) วรปัญโญ กล่าวถึงวิธีการว่า “โครงการพระธรรมจาริกได้ดำเนินงานมาแล้วรวม 40 ปีเศษ บางส่วนก็ได้บรรลุผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ บางส่วนก็จะต้องดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น ด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ความยากจน ฯลฯ และจะต้องเน้นให้พระธรรมจาริกเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ชาวเขาได้เข้าใจต่อพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ซึ่งในเรื่องนี้พระธรรมจาริกจะต้องทุ่มเททั้งแรงกายและใจทำงานอย่างหนักต่อไป เพื่อช่วยเสริมสร้างและแบ่งเบาภาระของรัฐบาลให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีในอนาคต”

พระราชวิมลเมธี(สังวาลย์) พรหมวณฺโณ ระบุวิธีการว่า “โดยการฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรชาวเขา ที่บวชเรียนและสำเร็จการศึกษาจากวัดศรีโสดาเป็นกำลังสำคัญ ที่จะได้

เป็นศาสนทายาทสืบทอดต่ออายุพระพุทธศาสนา โดยแต่งตั้งให้เป็นพระธรรมจาริกแล้วส่งไปปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหมู่บ้านของตนๆ ต่อไป”

พระครูโสภณคิริประชากิจ (เพี้ยน) ย้ำว่า “พระธรรมจาริกต้องอุทิศตนเสียสละประโยชน์ส่วนตน เพื่อหวังที่จะให้ชาวเขาเป็นพลเมืองดีของชาติ ประพฤติปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ก็จะต้องพยายามปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของไทยทางด้านพระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาอย่างแท้จริง เราก็มั่นใจว่าผลสำเร็จก็เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์และถาวรตลอดไป”

นายวัลลภ พลอยทับทิม กล่าวว่า “วิธีการที่สำคัญคือ ทางรัฐบาลได้ประสานงานอย่างใกล้ชิดกับโครงการพระธรรมจาริกอย่างสม่ำเสมออยู่ตลอดเวลา เพื่อที่จะให้การสนับสนุนส่งเสริมช่วยเหลือแก่พระธรรมจาริกที่ออกไปประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเพียงพอเพื่อบำรุงขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติศาสนกิจในพื้นที่ภาคสนามอยู่ตลอดไป”

นายมนูญ ดิยาชน กล่าวว่า “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่จะให้ได้ผลนั้น ทางรัฐบาลได้พยายามประสานงานกับคณะสงฆ์ทุกฝ่าย โดยเฉพาะพระธรรมจาริก ทางรัฐบาลมีแผนนโยบายที่จะให้พระพุทธศาสนาแผ่ขยายเข้าสู่หมู่บ้านชาวเขาในทุกพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อให้ชาวเขาทุกคนได้ยึดเหนี่ยวเอาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปใช้ในชีวิตประจำวัน อันจะก่อให้เกิดความสามัคคี เกิดสันติสุขแก่ประเทศชาติต่อไป”

2) เกี่ยวกับความจำเป็นของโครงการพระธรรมจาริก

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ กล่าวว่า “ทราบใดที่ชาวเขายังมีอยู่ในประเทศไทย และความสงบสุขยังไม่เกิดขึ้นอย่างถาวรและมั่นคง ตามแนวเขตชายแดน โครงการพระธรรมจาริกก็ยังคงจำเป็นอยู่ตลอดไป เพราะการนำเอาพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปลูกฝังให้ชาวเขาเคารพนับถือและมีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยและได้เป็นเช่นเดียวกับคนไทยโดยทั่วไป”

พระราชวิมลเมธี (สังวาลย์) กล่าวเหตุผลสนับสนุนว่า “โครงการพระธรรมจาริกยังเป็นโครงการที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องและจริงจังเอาใจจดจ่อไป เพราะเป็นโครงการและหน่วยงานเดียวที่มุ่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนของประเทศไทยโดยตรง”

พระครูสุตกิจจานุกูล(เสี่ยม) บอกว่า “โครงการพระธรรมจาริกยังมีความจำเป็นและควรมีบทบาทมากในการประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในประเทศไทย

เพราะร่มเงาและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้แผ่กระจายไปถึง ณ จุดใด ณ จุดนั้นก็จะมีแต่ความสุข มีความเข้าใจดีระหว่างกันและกัน ดังนั้นตราใบไม้ที่ยังมีชาวเขาอาศัยอยู่ในประเทศไทย ตรานั้นโครงการพระธรรมจาริกก็ต้องยังมีอยู่ต่อไป”

และพระครูโสภณศิริประชากิจ(เพี้ยน) ย้ำว่า “ความจำเป็นที่จะต้องมีการปฏิบัติงานตามโครงการพระธรรมจาริกด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขานั้น เป็นสิ่งที่สำคัญมาก จะหยุดอยู่กับที่ไม่ได้อย่างแน่นอน ถ้าโครงการนี้หยุดดำเนินการเมื่อไร ก็หมายความว่าความสุข ความเรียบร้อยของบ้านเมืองตามแนวชายแดนหรือในหมู่ชนชาวเขาได้เกิดขึ้นแล้วอย่างแน่นอน”

นายวัลลภ พลอยทับทิม เห็นว่า “โครงการนี้ยังมีความสำคัญและจำเป็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาอย่างมากและให้คงอยู่ต่อไปอย่างต่อเนื่อง เพราะการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาในด้านต่าง ๆ นั้น ที่ได้ประสบผลสำเร็จอย่างมากเพราะได้อาศัยกำลังส่วนหนึ่งของพระธรรมจาริกที่ได้ไปช่วยพัฒนาด้านจิตใจแก่ชาวเขาให้เป็นพลเมืองดีของชาติ”

นายมนูญ ดิษยาณ กล่าวว่ “ตราใบไม้ที่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนของประเทศไทย ยังไม่มีหลักศาสนาเป็นที่พึ่งและเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โครงการพระธรรมจาริกก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ต่อไป หรือจะกล่าวอีกประเด็นหนึ่งว่า พระพุทธศาสนาจะต้องอยู่ควบคู่กับชาวเขาตลอดไป”

3) หน่วยงานใดสมควรให้ความร่วมมือและสนับสนุนโครงการพระธรรมจาริก

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ เห็นว่า “หน่วยงานหลักของรัฐบาลที่ให้การช่วยเหลือและสนับสนุนซึ่งเป็นหน่วยงานแห่งแรกอันสำคัญก็คือ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ (กรมประชาสงเคราะห์เดิม) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ นอกจากนี้แล้ว กรมการศาสนาและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐบาล ที่เห็นสมควรจะให้การสนับสนุนร่วมมือกับโครงการพระธรรมจาริก โครงการหรือหน่วยงานของภาคเอกชนก็ได้แก่ มูลนิธิเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชนถิ่นกันดาร ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และมูลนิธิแพทย์อาสาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ส่วนหน่วยงานอื่น ๆ ก็ได้แก่คณะศรัทธาสาธุชนทั่ว ๆ ไป ที่ได้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือแก่โครงการพระธรรมจาริกด้วยดีตลอดมา”

พระครูสุตกิจจานุกูล(เสี่ยม) และพระครูโสภณศิริประชากิจ(เพี้ยน) เห็นพ้องกันว่า “โดยเฉพาะกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่ได้ให้การช่วยเหลือและสนับสนุนอยู่ในปัจจุบัน ก็เป็นการเพียงพออยู่แล้ว แต่ควรที่จะเพิ่ม

งบประมาณสนับสนุนให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ส่วนภาคเอกชนก็มีมูลนิธิเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่ชนชั้นกัณดาร ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ก็เป็นการเพียงพออยู่แล้วเช่นเดียวกัน เพราะถ้ามากเกินไปก็จะมีปัญหาในเรื่องการบริหารและการจัดการติดตามมา”

นายวัลลภ พลอยทับทิม เน้นว่า “กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐได้ให้การสนับสนุนช่วยเหลืออยู่แล้วในปัจจุบัน ส่วนหน่วยงานอื่นที่สมควรให้การสนับสนุนเพิ่มเติมคือ กรมการศาสนาและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง หน่วยงานภาคเอกชนคือ มูลนิธิเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่ชนชั้นกัณดาร ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ก็ได้ให้การสนับสนุนช่วยเหลืออยู่แล้ว ส่วนภาคเอกชนอื่น ๆ นั้น ทางโครงการก็ได้เปิดใจกว้างให้ทุกหน่วยงานมาให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่”

นายมนูญ ดิษยาณ กล่าวว่ “หน่วยงานของรัฐบาลคือ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ก็ให้การสนับสนุนช่วยเหลือแก่โครงการพระธรรมจาริกอยู่แล้ว ส่วนหน่วยงานเอกชนคือ มูลนิธิเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่ชนชั้นกัณดาร ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ส่วนหน่วยงานอื่น ๆ ที่เห็นสมควรจะให้การสนับสนุนคือ กรมการศาสนา และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ภาคเอกชน เช่น มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง เพราะหน่วยงานที่กล่าวมาแล้วนั้นมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับคณะสงฆ์และมีศักยภาพเงินทุนพอเพียงที่จะให้การสนับสนุนต่อไป”

4.4.2.3 ความเห็นด้านการเป็นผู้นำชาวพุทธชาวเขา ของแกนนำชาวเขา

ในการสัมภาษณ์แกนนำชาวพุทธบนพื้นที่สูง ในประเด็นการเป็นผู้นำชาวพุทธ สรุปแต่ละประเด็นดังนี้

1) ความรู้สึกที่ได้มาเป็นแกนนำชาวพุทธชาวเขา และคุณสมบัติ

นายประหัด ปันสี (เผ่ากะเหรี่ยง) อายุ 38 ปี ที่อยู่ บ้านเด่น ตำบลวัดจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีประสบการณ์การเป็นประธานแกนนำชาวพุทธชาวเขา 3 ปี ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 มกราคม 2549 ว่า “รู้สึกดีใจ และภูมิใจมากที่ได้รับการคัดเลือกให้มาเป็นผู้นำแกนนำชาวพุทธ เพราะการเป็นผู้นำแกนนำจะทำให้เรามีความรู้เกี่ยวกับด้านศาสนาพุทธดีพอ เพราะจะต้องศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอยู่เสมอและเป็นตัวแทนของชาวพุทธชาวเขาประจำหมู่บ้านและประจำตำบลอีกด้วย และผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้มาเป็นผู้นำแกนนำนั้นจะต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้คือ

1. สามารถพูด อ่าน เขียนภาษาไทยได้
2. มีฐานะพอสมควร
3. เป็นชายหรือหญิง ที่มีอายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป และมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง
4. เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านทั่วไป
5. เป็นผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา
6. มีเวลาว่างที่จะอุทิศตนเป็นผู้นำแกนนำชาวพุทธได้ดี
7. สามารถนำไหว้พระสวดมนต์ อาราธนาศีล เทศน์ ถวายและสามารถกล่าวคำถวายสังฆทานได้”

ผู้นำชาวพุทธอีกคนคือ นายฉาย สิ้นลี (เผ่าลีซอ) อายุ 43 ปี วุฒิการศึกษา ม. 3 ที่อยู่บ้านต้นลุง ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแกนนำชาวพุทธ 5 ปี ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2549 ว่า “รู้สึกดีใจและมีความยินดีที่จะได้ช่วยงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของโครงการพระธรรมจาริกให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป คุณสมบัติของผู้ที่จะมาเป็นแกนนำชาวพุทธตามที่โครงการพระธรรมจาริกได้กำหนดเอาไว้คือ

1. มีอายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป ทั้งชายและหญิง
2. มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง
3. มีความซื่อสัตย์และสุจริตและเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่ว ๆ ไป
4. อ่าน เขียน พุทธภาษาไทยได้”

คล้ายกันกับความรู้สึกละอายใจของนายประวิทย์ สมบัติรัตนกร (เผ่าเย้า) อายุ 41 ปี วุฒิการศึกษา ป. 4 อยู่บ้านปางควาย ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแกนนำชาวพุทธ 2 ปี ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2549 ว่า “ดีใจมากที่ได้มาเป็นแกนนำชาวพุทธ เพราะได้รับการเสนอชื่อให้มาเป็นแกนนำจากหลายฝ่าย จึงมีความยินดีที่จะได้รับภาระหน้าที่นี้ เพื่อจะได้ชักชวนชาวเขาคนอื่น ๆ ที่ยังไม่เข้าใจในพระพุทธศาสนาให้หันมาเป็นผู้สนใจในพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น คุณสมบัติของผู้ที่จะมาเป็นแกนนำนั้นจะต้องมีคุณสมบัติตามที่โครงการพระธรรมจาริกกำหนดไว้คือ มีอายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป เป็นผู้อ่านเขียนพุทธภาษาไทยได้ มีสุขภาพแข็งแรง เป็นที่เชื่อถือและเคารพนับถือของคนทั่วไป เป็นต้น”

2) หน้าที่ของผู้นำแกนนำชาวพุทธ

นายประหยัด ปันสี (เผ่ากะเหรี่ยง) กล่าวว่า “หน้าที่ของแกนนำชาวพุทธ มีภาระหน้าที่และทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1. เป็นตัวแทนของพระธรรมจาริก
2. เป็นผู้นำจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและอื่น ๆ เช่น วันลอยกระทง วันสงกรานต์ วันปิยมหาราช และวันเฉลิมพระชนมพรรษา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เป็นต้น
3. เป็นผู้รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เช่น จำนวนประชากร การเกิดตาย ย้ายเข้า ย้ายออก คนชรา คนพิการ เป็นต้น
4. ประสานงานและการประชาสัมพันธ์กับองค์กรต่าง ๆ เช่น อบต. อำเภอ และการประกาศข่าวตามเครื่องเสียงตามสาย เป็นต้น”

นายฉ่ำ สิ้นลี (เผ่าลีซอ) ให้รายละเอียดเสริมว่า “หน้าที่ของแกนนำชาวพุทธจะต้องปฏิบัติดังนี้ คือ

1. เป็นตัวแทนของพระธรรมจาริก
2. นำให้พระรับศีล และอาราธนาศีล ธรรม ถวายสังฆทานได้
3. รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ของชาวเขา
4. ประชาสัมพันธ์และประสานงานอื่น ๆ
5. เป็นผู้นำทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา

นายประวิทย์ สมบัติรัตนกร (เผ่าเย้า) กล่าวไม่ต่างกันนักว่า “หน้าที่ของผู้นำแกนนำชาวพุทธ จะต้องปฏิบัติงานตามหน้าที่ดังนี้ คือ

1. เป็นผู้นำให้พระรับศีลในทุกวันพระ หรือในวันอื่น ๆ เช่น พิธีกรทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น
2. เป็นตัวแทนของพระธรรมจาริก
3. เป็นผู้ประสานงานและประชาสัมพันธ์กับหน่วยงานต่าง ๆ
4. เป็นผู้รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับชาวเขา

4.4.2.4 ความเห็นเมื่อหันมานับถือพุทธศาสนา

1) ลัทธิก่อนนับถือศาสนาพุทธ และความคิดเห็นที่หันมานับถือศาสนาพุทธและเป็นแกนนำชาวพุทธชาวเขา

นายประหัด ปันสี (เผ่ากะเหรี่ยง) กล่าวว่า “ผมนับถือลัทธิผี บูชาผีสาางนางมาก่อนที่จะหันมานับถือศาสนาพุทธ การนับถือศาสนาพุทธเป็นสิ่งที่ดี เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำประเทศไทย แม้ว่าเราจะเป็นชาวเขาเรารู้สึกมีจิตสำนึกในความเป็นคนไทย เพราะเราเกิดทำมาและและทำมาหากินอยู่บนผืนแผ่นดินไทย การเป็นผู้นำแกนนำชาวพุทธชาวเขา นับว่า

เป็นสิ่งที่มีความหมายมาก เพราะจะทำให้เรารู้เกี่ยวกับหัวข้อธรรมะดี ๆ ที่จะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้เสมอ ๆ”

นายฉ่ำ สิ้นดี (เผ่าลีซอ) กล่าวไม่ต่างกันว่า “นับถือลัทธิผี บูชาผี ที่หันมานับถือศาสนาพุทธ เพราะพระธรรมจาริกได้นำมาเผยแพร่แก่ชาวเขาจึงได้หันมานับถือศาสนาพุทธ เพราะเป็นศาสนาประจำประเทศไทย และได้มาเป็นแกนนำชาวพุทธเพื่อจะได้เป็นตัวอย่างที่ดีและเป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา”

และนายประวิทย์ สมบัติรัตนกร (เผ่าเย้า) กล่าวว่า “นับถือและบูชาบรรพบุรุษ ที่ได้หันมานับถือศาสนาพุทธ เพราะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีลักษณะคล้ายคลึงกันกับการนับถือผีบรรพบุรุษ คือการนับถือและการพกตัญญูทวดที่ต่อผู้มีพระคุณคือบิดามารดา เป็นต้น ที่ได้มารับนับถือพระพุทธศาสนาและเป็นแกนนำชาวพุทธ เพราะจะได้ช่วยกันเผยแพร่ศาสนาพุทธอันเป็นศาสนาประจำชาติไทย”

2) ประโยชน์ของโครงการพระธรรมจาริกต่อชาวเขา

นายประยัด ปันดี (เผ่ากะเหรี่ยง) ชื่นชมว่า “โครงการพระธรรมจาริกมีความหมายมากสำหรับชาวเขา เพราะแต่ก่อน ๆ โน้น ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ยังไม่เคยรู้จักพระพุทธศาสนา พระธรรมจาริกคือใคร และทำหน้าที่อย่างไร ก็ยังไม่รู้ แต่บัดนี้พวกชาวเขาที่อาศัยอยู่บนภูเขาต่าง ๆ นั้น รู้จักพระธรรมจาริกดีขึ้น เพราะเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา ที่ได้นำเอาธรรมะคำสอนของพระพุทธเจ้าไปประกาศและบอกกล่าวให้ชาวเขาได้รู้จัก เข้าใจ และปฏิบัติตามเป็นพุทธมามกะประพฤติปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของชาติไทยในที่สุด”

นายฉ่ำ สิ้นดี (เผ่าลีซอ) ย้ำว่า “มีความหมายมากกับชาวเขา เช่น ได้นำชาวเขาไปบวชเป็นพระภิกษุสามเณรและนำกลับมาเรียนหนังสือที่วัดศรีโสดาในชั้นสูง ๆ มากยิ่งขึ้น”

ส่วนนายประวิทย์ สมบัติรัตนกร (เผ่าเย้า) สนับสนุนว่า “โครงการพระธรรมจาริกมีความหมายมากกับชาวเขา เพราะเป็นโครงการที่ให้การสนับสนุนชาวเขาได้มาบวชเป็นพระภิกษุสามเณรและได้มาเรียนต่อในชั้นสูง ๆ ที่วัดศรีโสดา”

4.5 สรุปความเห็น

การสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยของชาวเขา โดยผ่านคณะพระธรรมจาริก ที่ได้นำเอาหลักพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าไปประกาศเผยแพร่และอบรมแนะนำแก่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนทางภาคเหนือของประเทศไทย ด้วยการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ คือ จัดตั้งโรงเรียน สอนวิชาธรรมะศีลธรรมในวันอาทิตย์แก่เด็กชาวเขา อบรมธรรมะในวันธรรมสวนะ จัดงานประเพณีต่าง ๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันสำคัญ

แห่งชาติ ตลอดจนให้การสงเคราะห์อนุเคราะห์เกื้อกูลแก่ผู้ยากไร้ เหล่านี้เป็นต้นเป็นสาเหตุทำให้ชาวเขามีจิตเป็นกุศล กระทำในสิ่งที่ถูกต้อง ประพฤติปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีและเป็นพุทธศาสนิกชนที่รู้จักบุญคุณของแผ่นดินไทยที่ตนอาศัยอยู่ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร จึงอยากและมีความปรารถนาต้องการให้พระธรรมจาริกอยู่ปฏิบัติศาสนกิจในหมู่บ้านของตน ๆ ตลอดไป

ผลของความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขา จากการได้สัมผัสงานเชิงลึกกับบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับงานบริหารและ ดำเนินงานในโครงการพระธรรมจาริกทั้งฝ่ายพุทธจักร และฝ่ายอาณาจักร ตามที่ได้นำมากล่าวไว้แล้วข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า การนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประกาศและเผยแผ่แก่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในเขต 17 จังหวัดทางภาคเหนือและทางภาคกลางบางส่วน ของพระธรรมจาริก ได้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายเป็นที่น่าพอใจในระดับหนึ่ง จึงแสดงให้เห็นว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น สามารถผสมผสานกลมกลืน และปฏิกรณ์สัมพันธ์กับลัทธิความเชื่อถือเดิมและอุปนิสัยของชาวเขาได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้ว่ามีบุตรหลานของชาวเขามาสมัครขอเข้าบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย เพิ่มขึ้นจำนวนมากขึ้นทุก ๆ ปี ซึ่งเป็นนิมิตหมายอันดียิ่ง ที่จะทำให้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แผ่ขยายกว้างสถิตสถาพร ยิ่งยืน มั่นคง อยู่คู่กับชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนของประเทศ อันจะนำมาซึ่งประโยชน์สุข เกิดความสันติ และสงบร่มเย็น แก่ประเทศชาติบ้านเมืองเป็นประการสำคัญ

ดังนั้น ผลสำเร็จตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ประการสำคัญที่จะทำให้เกิดขึ้นได้ก็เพราะได้รับความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่ายด้วยกันเช่น ได้รับการอนุเคราะห์สนับสนุนจากภาครัฐ เป็นประการสำคัญ คณะสงฆ์ไทย ตลอดจนสาธุชนพุทธบริษัทโดยทั่วไป ที่ได้ให้แรงกำลังใจ กำลังทรัพย์ และกำลังสติปัญญา ช่วยเหลือเกื้อหนุนให้โครงการพระธรรมจาริก ได้ปฏิบัติงานให้ประสบผลสำเร็จอย่างเป็นที่น่าพอใจในปัจจุบัน